

Forslag til endringer i eksportkontrollforskriften

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester

Innholdsfortegnelse

1.	Høringsnotatets hovedinnhold	2
1.1	Innledning	2
1.2	Foreslåtte bestemmelser om kunnskapsoverføring	2
2.	Bakgrunn	2
2.1	Eksportkontrollens formål og norske eksportkontrollmyndigheter	2
2.2	Økt fokus på kontroll av kunnskapsoverføring	3
3.	Hensynet til akademisk frihet	5
4.	Gjeldende rett og praksis	6
4.1.	Eksportkontrollloven	6
4.2	Rettspraksis	7
4.3	Eksportkontrollforskriften	8
4.4	Retningslinjer	13
5.	Forskriftsforslag om kunnskapsoverføring	14
5.1.	Overordnet formål	14
5.2	Foreslåtte forskriftsendringer	14
5.3	Departementets vurdering	14
6.	Andre lands rett og praksis	22
7.	Øvrig relevant rett	23
7.1	Diskrimineringsloven	23
7.2	Utlendingsforskriften	24
7.3	Sanksjoner og restriktive tiltak	24
7.4	Sikkerhetsloven	25
8.	Økonomiske og administrative konsekvenser	26
Vedlegg 1: Forslag til revidert forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester		27
Vedlegg 2: Utkast til veileder om kontroll med kunnskapsoverføring		28
Vedlegg 3: Skjematisk fremstilling av kontrollen av kunnskapsoverføring		39
Vedlegg 4: Definisjoner		40

1. Høringsnotatets hovedinnhold

1.1 Innledning

I høringsnotatet foreslår Utenriksdepartementet nye og reviderte bestemmelser om kontroll av kunnskapsoverføring i forskrift 19. juni 2013 nr. 718 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester (eksportkontrollforskriften). Endringsforslagene er hjemlet i lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven).

Med «kunnskapsoverføring» menes i denne sammenheng enhver form for deling av kunnskap om varer og teknologi som er beskrevet i vedlegg I og II til eksportkontrollforskriften, samt overføring av kunnskap for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne. Her inngår også kunnskap som ytes her i landet eller i utlandet.

En ny «Veileder om kontroll med kunnskapsoverføring» skal erstatte gjeldende retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring.¹ Veilederen gir utdypende informasjon om praktiseringen av kontrollen og regelverket. Et foreløpig utkast fremgår i vedlegg II til dette høringsnotatet. Den endelige veilederen vil først være klar etter at relevante innspill fra den alminnelige høringen er innarbeidet. Det bes om innspill til det foreløpige utkastet.

1.2 Foreslåtte bestemmelser om kunnskapsoverføring

Gjeldende eksportkontrollregelverk har allerede bestemmelser om lisensplikt for eksport av immateriell teknologi i form av kunnskap.² Lisensplikten inntreffer ved overføring av lisenspliktig kunnskap både i Norge og i utlandet. Selve forskriftsteksten inneholder imidlertid ikke begrepet «kunnskapsoverføring», hvilket har gjort at regelverket er vanskelig å forstå. De foreslåtte endringene i eksportkontrollforskriften søker derfor å tydeliggjøre at eksportkontrollregelverket også omfatter kontroll av visse overføringer av kunnskap med militære anvendelser.

Konkret foreslås følgende endringer i eksportkontrollforskriften:

- Definisjon av kunnskapsoverføring i ny § 2 (10)
- Egen bestemmelse om lisensplikt for kunnskapsoverføring i ny § 5a

De foreslåtte forskriftsendringene er nærmere omtalt i punkt 5.

2. Bakgrunn

2.1 Eksportkontrollens formål og norske eksportkontrollmyndigheter

Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for gjennomføring av eksportkontrollen i Norge. Departementets ansvarsoppgaver omfatter blant annet politikutvikling, regelverksutvikling og deltakelse i det multilaterale eksportkontrollsambeidet som Norge er medlem av. Departementet behandler lisenssøknader og henvendelser om eksport, samt oppfølging av eventuelle særvilkår på innvilgede eksportlisenser. I tillegg gjennomfører Utenriksdepartementet en omfattende informasjonsvirksomhet om eksportkontrollen overfor næringsliv, teknologimiljøer og forsknings- og høyere utdanningsvirksomheter.

Formålet med eksportkontrollregelverket er å sikre at eksport av forsvarsmateriell og flerbruksvarer foregår i tråd med norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Med forsvarsmateriell menes våpen,

¹ Retningslinjene er tilgjengelig på Utenriksdepartementets nettsider: www.eksportkontroll.no.

² Gjeldende rett og praksis er nærmere omtalt i kapittel 4.

ammunisjon og andre forsvarsrelaterte varer. Med flerbruksvarer menes varer som opprinnelig er utviklet for sivile formål, men som har viktige militære anvendelser. Eksportkontrollen skal hindre at slike varer, tjenester og teknologier bidrar til spredning av masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler. I praksis innebærer regelverket at eksport av visse varer, teknologier og tjenester, inkludert kunnskapsoverføringer, med militære anvendelser må godkjennes av Utenriksdepartementet, som utsteder en eksportlisens før utførsel fra Norge. Slike eksporter refereres til som «lisenspliktige».

Politiets sikkerhetstjeneste, Etterretningstjenesten og Tolletaten har også lovpålagte oppgaver på eksportkontrollområdet. Førstnevnte har ansvar for forebygging og etterforskning av brudd på eksportkontrollregelverket. Etterretningstjenestens oppgaver knyttes til å innhente og analysere informasjon om utenlandske forhold som kan bidra til å avdekke og motvirke spredning av masseødeleggelsesvåpen og eksport av sensitive varer. Tollvesenet fører utførselskontroll. Videre har utlendingsmyndighetene hjemmel til å avslå søknader om innreise til Norge dersom Utenriksdepartementet vurderer at eksportkontrollhensyn gjør seg gjeldende.

Det nasjonale eksportkontroll samarbeidet er avgjørende for å utøve en effektiv og helhetlig eksportkontroll, herunder en målrettet og gjennomførbar kontroll av lisenspliktig kunnskapsoverføring.

2.2 Økt fokus på kontroll av kunnskapsoverføring

2.2.1 Internasjonalt eksportkontroll samarbeid

Forventningen om effektiv kontroll med kunnskapsoverføring har fått stadig større oppmerksomhet i det internasjonale eksportkontroll samarbeidet. Norge er medlem av de fire multilaterale eksportkontrollregimene,³ som nå også har etablert kontroll av kunnskapsoverføring som et fast punkt på agendaen i de årlige plenumsmøtene:

- Australia-gruppen (AG): retter seg mot å hindre spredning av kjemiske og biologiske våpen
- Missile Technology Control Regime (MTCR): retter seg mot å hindre spredning av leveringsmidler for masseødeleggelsesvåpen
- Nuclear Suppliers Group (NSG): retter seg mot å hindre spredning av varer og teknologi relevant for kjernefysiske våpen
- Wassenaar-samarbeidet: omfatter kontroll av konvensjonelle våpen, militære varer og sensitiv høyteknologi

I de tekniske møtene i de ovennevnte eksportkontrollregimene fremforhandles listene over hvilke varer og teknologier som skal underlegges eksportkontroll.⁴ Deltagende land forplikter seg til å gjennomføre kontrollistene i nasjonal rett. EU har sammenstilt de ulike regimenes kontrollister i to felles lister, som også er tatt inn som vedlegg I og II i den norske eksportkontrollforskriften.

I eksportkontrollregimene fremforhandles også retningslinjer og mønsterpraksis for den operative eksportkontrollen. Det deles informasjon om blant annet forsøk på spredning av varer og teknologi til bruk i masseødeleggelsesvåpenprogrammer, anskaffelsesaktiviteter og nye teknologier med militære anvendelser. De senere årene er det også lagt frem betydelig informasjon om hvordan enkelte land i

³ Mellom 42-50 land deltar i de ulike eksportkontrollregimene, herunder EU- og NATO-land, Japan, Sør-Korea og andre nærtstående land. I tillegg er Argentina, Brasil, India, Russland og Kina medlem i enkelte regimer.

⁴ Alle vedtak i eksportkontrollregimene fattes ved konsensus i årlige plenumsmøter. Dette betyr blant annet at alle deltakerlandenes eksperter i de tekniske arbeidsgruppene er enige om at de varene og den teknologien som står på listene er våpen og annet militært materiell, eller har et viktig militært bruksområde og derfor skal underlegges nasjonal eksportkontroll.

Økende grad forsøker å omgå eksportkontroll gjennom fordekte anskaffelser av kunnskap til militær bruk. Dette blant annet som en konsekvens av at disse landene møter utfordringer når det gjelder å anskaffe varer med militær anvendelser fra norske og alliertes marked fordi eksportkontrollen av fysiske varer har blitt mer effektiv.

2.2.2 Nasjonal kontroll av kunnskapsoverføring

I lys av det økende internasjonale fokuset på behovet for eksportkontroll av kunnskapsoverføring, har Utenriksdepartementet de siste årene lagt stor vekt på å skape større bevissthet om eksportkontrollens betydning innen kunnskapssektoren. Departementets informasjonsarbeid har vært særlig rettet mot norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner der det foregår kunnskapsoverføring til utenlandske statsborgere og virksomheter innen tekniske fagområder relevante for eksportkontroll.

Utgangspunktet for kontrollen med kunnskapsoverføring har først og fremst vært at den kommer til anvendelse på høyere grads nivå innenfor særskilte fagområder med militær relevans til borgere fra land underlagt eksportrestriksjoner og fra land hvor det foreligger begrunnet mistanke eller informasjon om aktiviteter knyttet til utvikling og bruk av masseødeleggelsesvåpen.

Det er en økende erkjennelse av at norske teknologimiljøer utsettes for stadige forsøk på omgåelser av eksportkontrollregelverket. Både PST og Etterretningstjenesten har i sine årlige trusselvurderinger omtalt hvordan enkelte land fordekt forsøker å anskaffe kunnskap fra Norge til militære formål. Dette gjøres blant annet ved å plassere og rekruttere egne borgere i avanserte utdannings- og forskningsmiljøer. Kampen om tilgang til kunnskap og forskning er en del av den geopolitiske rivaliseringen og kappløpet om å omsette ny teknologi til militære kapasiteter. Dette kommer også til uttrykk ved at enkelte land målrettet forsøker å viske ut skillet mellom sivil og militær forskning og utvikling, for eksempel ved å gjøre sivil forskning og teknologiutvikling tilgjengelig for forsvarsindustrien. Uten adekvate kontrollmekanismer vil vi ikke i tilstrekkelig grad kunne beskytte norske sikkerhetsinteresser.

Norge vurderes som et utsatt mål for fordekte forsøk på å anskaffe kunnskap til militære formål av flere grunner. En forklaring er at norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner holder et høyt internasjonalt nivå innenfor fagfelt med militær relevans. Undervanns- og materialteknologi er eksempler på kunnskap som vi vet utenlandske aktører fra land vi ikke har sikkerhetssamarbeid med forsøker å anskaffe fra Norge til militær bruk i hjemlandet, i strid med norske sikkerhets- og forsvarsinteresser. En annen årsak er at høyere utdanning er gratis i Norge og at forskerstillinger ofte er godt lønnet. Vi vet også at disse landene som søker slik kunnskap med militære anvendelser fra Norge er særlig interessert i kunnskap om hvordan teori kan omsettes i praksis, for eksempel hvordan avansert kunnskap om sensorteknologi kan bidra til å styrke militære undervannskapasiteter. Det er snakk om en langsiktig tilnærming der norske teknologimiljøer utsettes for forsøk på fordekte anskaffelser. Et modus er å benytte kunnskapsoverføringen til selv å utvikle, produsere eller bruke avansert militær teknologi, samt masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen. De siste årene er flere forsøk på ulovlig kunnskapsoverføring fra Norge avdekket og hindret.

Selv om overføring av kunnskap allerede reguleres i dagens eksportkontrollforskrift, har kontrollen i praksis basert seg på en forebyggende linje og overlatt mye ansvar til forsknings-, høyere utdanningsinstitusjoner og teknologimiljøene. Kontrollen har vært praktisert slik at utdannings- og forskningsinstitusjoner i stor grad selv vurderer og beslutter om kunnskapsoverføring i forbindelse med opptak og arbeidsforhold eller annen deling av informasjon er i tråd med eksportkontrollregelverket og de føringer som har blitt gitt i retningslinjene for kontroll av

kunnskapsoverføring. Næringslivet har på sin side forholdt seg til etablert praksis for kontroll av teknologi knyttet til innvilgede lisenser for vareførsel ut av Norge.

Utenriksdepartementet har i økende grad sett at etterlevelse av eksportkontrollregelverkets bestemmelser om kunnskapsoverføring har vært krevende for mange aktører å etterleve. Det har vært utfordrende å fatte presise beslutninger ettersom utdannings- og forskningsinstitusjonene ikke har tilgang på det samme informasjonsgrunnlaget som Utenriksdepartementet, for eksempel sikkerhetsgradert informasjon. Dette utgjør i mange tilfeller et viktig bidrag i vurderingen av om en kunnskapsoverføring kan tillates eller ikke.

På denne bakgrunn har Utenriksdepartementet kommet til at det er behov for å klargjøre og styrke regelverket og tydeliggjøre praktiseringen av kontroll av kunnskapsoverføring i og fra Norge. Med de foreslåtte endringene vil kontrollen av kunnskapsoverføring samsvare med den etablerte lisensplikten for tjenesteytelser og fysiske varer ut av Norge. Utenriksdepartementet vil også settes i stand til å fatte beslutninger i de særlig krevende sakene. En styrket kontroll av kunnskapsoverføring vil således være et viktig bidrag til en helhetlig norsk eksportkontroll og redusere risikoen for at norsk akademia og norske høyteknologimiljøer utnyttes til omgåelse av gjeldende eksportrestriksjoner.

For å lette etterlevelsen av regelverket og målrette ressursbruken både hos eksportør og eksportkontrollmyndigheten, foreslår Utenriksdepartementet å etablere en lisensieringsmodell med generelle og individuelle kunnskapsoverføringslisenser.⁵ Den generelle lisensen vil dekke lisenspliktig kunnskapsoverføring som anses å være i tråd med norske sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser. Dette, samt oppdatert veiledning om regelverkets rekkevidde og anvendelse, vil bidra til at kontrollen får et langt mer fokusert og spisset nedslagsfelt.

3. Hensynet til akademisk frihet

Norge legger stor vekt på verdien av og behovet for internasjonalt utdannings- og forskningssamarbeid, samt samarbeid om utvikling av ny teknologi innenfor næringslivet. Dette er en forutsetning for å fortsatt være en kunnskapsnasjon og for å bidra til å løse de store utfordringene verden står overfor.

Et åpent forsknings- og høyere utdanningssystem som gir alle tilgang til kunnskap er et ideal, og den akademiske friheten er en lovfestet rett etter universitets- og høyskoleloven. Norge har lang tradisjon for å bidra til åpen og grenseløs forskning, men verden omkring oss fordrer i økende grad årvåkenhet og bevissthet om verdier, normer og sikkerhet. Balansen mellom verdien av akademisk frihet, samarbeid på tvers av landegrensener og tiltak for å motvirke og forhindre at kunnskap og teknologi avledes til militær bruk i strid med norske interesser, er krevende. Det krever aktiv og regelmessig håndtering og avveining. I noen tilfeller vil sikkerhetshensyn veie tyngre enn hensynet til akademisk frihet. Et eksempel er involvering av en utenlandsk borger i et utviklingsprosjekt om sivil sensorteknologi. Dette er varer og teknologi underlagt eksportkontroll fordi det også kan benyttes til å øke et missils presisjon. Her vil sikkerhetshensyn kunne veie tyngre enn hensynet til akademisk frihet der det er snakk om kunnskapsoverføring til land vi vet utvikler ballistiske missiler som kan levere masseødeleggelsesvåpen.

I dette perspektivet er det viktig å kunne rette eksportkontrollen best mulig inn mot å hindre uønsket militær oppbygging i utlandet, og samtidig ikke ramme annet internasjonalt kunnskaps- og forskningssamarbeid for sivile formål. De foreslåtte forskriftendringene og den styrkede kontrollen av

⁵ Ulike lisenstyper er omtalt i punkt 5.3.9.

kunnskapsoverføring skal således ikke være til hinder for forskning og høyere utdanning eller internasjonalt kunnskaps- og forskningssamarbeid som foregår i tråd med norske sikkerhets- og forsvarsinteresser. Eksportkontrollregelverket skal ikke stå i veien for det videre fremme av Norge som en ledende kunnskaps- og forskningsnasjon, slik det blant annet presenteres i strategien for forsknings- og høyere utdanningsamarbeid med Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Russland, Sør-Afrika, Sør-Korea og USA 2021-2027 (Panorama-strategien). Strategien omtaler for øvrig eksportkontroll som en del av det forebyggende sikkerhetsarbeidet og forutsetter at kunnskapsinstitusjonene ivaretar eksportkontrollhensyn. Endringsforslagene til eksportkontrollforskriften skal imidlertid tydeliggjøre at virksomheter som overfører eksportkontrollregulert kunnskap må forholde seg til eksportkontrollregelverket på samme måte som tradisjonelle eksportvirksomheter og søke Utenriksdepartementet om nødvendige lisenser.

4. Gjeldende rett og praksis

Eksportkontrollregelverket er bygget opp av eksportkontrollloven og eksportkontrollforskriften med tilhørende vedlegg (liste I og II), og retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester. Praksis for kontrollen av kunnskapsoverføring har vært omtalt i egne retningslinjer. Lov, forskrift og retningslinjer presenteres nærmere i dette kapitlet.

4.1. Eksportkontrollloven

4.1.1 Hjemmelsgrunnlag

Eksportkontrollloven er en fullmaktslov. Utenriksdepartementet er gitt fullmakt etter Kongelig resolusjon til å administrere loven og utarbeide forskrifter og retningslinjer for å sikre gjennomføring av loven.

I lovens § 1 defineres hva som er hensikten med eksportkontrollen. Her slås det fast at Kongen kan bestemme at varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 131, ikke må utføres fra Norge uten særskilt tillatelse. En slik tillatelse gis i form av en eksportlisens fra Utenriksdepartementet basert på en konkret søknad fra eksportør, som har ansvaret for å innhente nødvendig lisens.⁶ Før en lisenssøknad kan avslås, skal det gjøres en grundig vurdering om hvorvidt avslaget er i tråd med lovens § 1.

At eksport av teknologi i form av kunnskap er omfattet av eksportkontroll fremgår i forarbeidene til eksportkontrollloven, Ot.prp. nr. 9 (1987-88) om lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi. I forarbeidene til eksportkontrollloven § 1 fremgår det at «teknologi omfatter alle fremgangsmåter og hjelpemidler, uansett om dette er kommet til uttrykk i skriftlig materiale (...) eller formidles muntlig». Begrepet «teknologi» omfatter på denne måten også immateriell teknologi i form av kunnskapsoverføring. En slik fortolkning er også i tråd med definisjonen av teknologi på eksportkontrollforskriftens vedlegg I og II.⁷ I forarbeidene presiseres det videre at «loven bør også ramme informasjon som formidles her i landet, så fremt vedkommende forstår eller burde forstått at informasjonen vil bli brukt i utlandet».

⁶ Søknader om eksportlisens fremsendes i det elektroniske systemet E-lisens, tilgjengelig via www.eksportkontroll.no.

⁷ Se også punkt 4.3.2.

Etter gjeldende rett er det dermed hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføring innenfor eksportkontrollregelverkets virkeområde. Dette inkluderer også tilfeller der kunnskapsoverføringen skjer i Norge, dersom informasjonen vil bli brukt i utlandet.

Utenriksdepartementet vurderer følgelig at de foreslåtte forskriftsendringene ikke krever en lovendring der det presiseres at også kunnskapsoverføring i Norge omfattes av eksportkontrollen. Dette er i tråd med at kunnskapsoverføring allerede reguleres etter dagens eksportkontrollforskrift med tilhørende vedlegg. Dette er også fremlagt i flere meldinger til Stortinget om eksporten av forsvarsmateriell, eksportkontroll og internasjonalt ikkespredningssamarbeid.

4.1.2 Straffebestemmelser

I henhold til eksportkontrollloven § 5 første ledd nr. 1 vil «den som utfører varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift» kunne straffes med bøter eller fengsel inntil fem år, dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud. Uaktsom overtredelse vil kunne straffes med bøter eller fengsel inntil to år, jf. § 5 annet ledd.

Å overføre kunnskap innenfor eksportkontrollregelverkets virkeområde uten nødvendig lisens er straffbart etter denne bestemmelsen i gjeldende rett. Det er organisasjonen som er rettslig ansvarlig for å innhente tillatelser for kunnskapsoverføring som foregår i organisasjonens regi, og kan dermed straffes dersom kunnskapsoverføring utføres uten at det er innhentet nødvendige lisenser.

Ordlyden «den som utfører varer, teknologi eller tjeneste» rommer imidlertid også enkeltansatte som foretar kunnskapsoverføring. I den grad en enkeltansatt for eksempel går ut over interne retningslinjer, rutiner eller føringer fra sin arbeidsgiver, kan dette være aktuelt. Det vil være opp til påtalemyndigheten å avgjøre nærmere i hvilke tilfeller hvor også enkeltansatte kan være tilstrekkelig ansvarlige til å kunne straffeforfølges etter denne bestemmelsen.

Etter eksportkontrollloven § 1 rammes kun utførelse av teknologi, herunder også kunnskap, som utføres «fra Norge». For å rammes av eksportkontrollregelverket må kunnskapen dermed ha vært opparbeidet i Norge.⁸

4.2 Rettspraksis

Det er begrenset med rettspraksis på kunnskapsoverføringsområdet. Det eksisterer per dags dato ingen avgjørelser fra Høyesterett på området, hvilket påvirker den rettskildemessige vekten av dommene. Dommene har likevel rettskildemessig verdi og det er for dette høringsnotatets formål viktig å illustrere hvordan Norges Domstoler har tolket regelverket. Det er i hovedsak to dommer av relevans.

I den såkalte *Karimi-dommen*⁹ i Borgarting lagmannsrett ble en utenlandsk forsker utvist på bakgrunn av at forskeren hadde foretatt en kunnskapsoverføring i strid med eksportkontrollregelverket. Forskeren var iransk og tysk statsborger og var ansatt som professor ved et norsk universitet. Lagmannsretten kom til at forskerens samarbeid med kinesiske forskere om fagartikler som gjaldt styring og kontroll av hypersoniske luftfarkoster utgjorde en kunnskapsoverføring etter eksportkontrollforskriften § 4. Dette utgjorde grunnlag for utvisning etter utlendingsloven § 122 første ledd om offentlig sikkerhet. I dommen redegjør Borgarting lagmannsrett for vesentlige aspekter ved kunnskapsoverføring, blant annet hvordan *grunnforskning* skal forstås.¹⁰

⁸ Se nærmere om kunnskapsoverføringer i og utenfor Norge i punkt 4.3.3.

⁹ Se referanse LB-2015-192158.

¹⁰ Se punkt 4.3.2.1.2.

I en annen dom for Oslo tingrett¹¹ ble et avslag på søknad om midlertidig oppholdstillatelse for to iranske statsborgere funnet gyldig etter utlendingforskriften § 6-35 og forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran (Iranforskriften). Forskerne skulle jobbe som PhD-stipendiater på NTNU, men fikk avslag fra UDI om oppholdstillatelse på bakgrunn av at dette ville «innebære en fare for ulovlig kunnskapsoverføring av sensitiv teknologi». Saken omtaler for det meste tolkning av Iranforskriften men har verdi også for tolkning av eksportkontrollforskriften, da tingretten blant annet omtaler hvordan begrepet *grunnforskning* og *anvendt forskning* skal forstås, hvilket er det samme vurderingsgrunnlaget etter vedleggene i eksportkontrollforskriften. Tingretten kom også til at avslagene ikke utgjorde en usaklig forskjellsbehandling etter diskrimineringsvernet.

4.3 Eksportkontrollforskriften

De operative reglene for gjennomføring av eksportkontrollen er forankret i eksportkontrollforskriften. Forskriften gir blant annet regler om selve lisensieringen, herunder om lisensplikten, generalklausuler,¹² adgangen til å sette vilkår for en lisens, samt adgang til å trekke tilbake, suspendere eller endre en tidligere innvilget lisens.

Forskriftens §§ 3-7 gir nærmere bestemmelser om hvilke eksporter som er underlagt eksportkontroll og dermed krever eksportlisens fra Utenriksdepartementet før utførsel.

4.3.1 Eksportkontrollforskriftens § 3 om lisensplikt

Forskriftens § 3 fastsetter lisensplikt for visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester.

Utenriksdepartementet er lisensmyndighet og avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke, jf. § 3 første og andre punktum. Teknologi-begrepet i § 3 omfatter også immateriell teknologi i form av kunnskapsoverføring, jf. punkt 4.1.1.

4.3.2 Eksportkontrollforskriftens § 4 om lisensplikt for varer og teknologi på vedlegg I og II

Eksportkontrollforskriften § 4 oppstiller lisensplikt for eksport av utstyr og teknologi på forskriftens vedlegg I og II (heretter omtalt som liste I og II). Før en eksport av varer og teknologi oppført i disse listene, skal det følges søkes om en eksportlisens fra Utenriksdepartementet.

Liste I omfatter våpen, ammunisjon og annet militært materiell med tilhørende teknologi (samlet omtalt som «forsvarsmateriell»). Listen er delt inn i 22 hovedkategorier.

Liste II omfatter flerbruksvarer, dvs. varer som er utviklet for og vanligvis benyttes til sivile formål, men som også har militære anvendelser, inkludert i masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler. Dette kan blant annet være undervannsteknologi, luftfartsteknologi, avansert elektronikk og materialer. For eksempel er frekvensomformere kontrollert på liste II fordi de er nødvendige til sentrifuger i anrikningen av uran til kjernevåpen, samtidig som de har en utstrakt sivil bruk. Norges internasjonale forpliktelser om å hindre spredning av varer og teknologi relevant for masseødeleggelsesvåpenprogrammer gjennomføres blant annet ved at de aktuelle varene og teknologiene er oppført på liste II. Dette gjelder blant annet eksportkontrollforpliktelser i folkerettslige avtaler på området, herunder i Ikkespredningsavtalen for kjernevåpen, Kjemivåpenkonvensjonen, Konvensjonen om forbud mot biologiske våpen og relevante FN-resolusjoner.

Forståelsen av at teknologi-begrepet også omfatter immateriell teknologi i form av kunnskap er forankret i begge lister. Teknologi defineres her som spesifikk og nødvendig informasjon for utvikling,

¹¹ Se referanse TOSLO-2014-182812 – TOSLO-2014-184513.

¹² Se punkt 4.3.5 om eksportkontrollforskriftens generalklausuler.

produksjon og bruk av varer på listene. Videre beskrives det at en teknologi kan overføres skriftlig eller muntlig i form av både tekniske data og teknisk bistand. Teknisk bistand *“may take the forms such as instructions, skills, training, working knowledge and consulting services and may involve the transfer of “technical data”*”.¹³ Slik spesifikk og nødvendig informasjon i form av både tekniske data og teknisk bistand omfattes av det norske begrepet «kunnskap» i eksportkontrollsammenheng. Etter gjeldende regelverk er det dermed lisensplikt etter § 4 for overføring av spesifikk og nødvendig teknologi i form av skriftlig og muntlig kunnskap om utvikling, produksjon og bruk av varer på liste I og II, i de tilfellene der den spesifikke kontrollteksten på listene spesifiserer at også «teknologi» omfattes av kontrollen.

Konkret hva som utgjør kunnskap «nødvendig for utvikling, produksjon eller bruk» vil være en skjønnsmessig vurdering, men kan blant annet omfatte informasjon om en kontrollert vares ytelse, karakteristikk og funksjonalitet, herunder i hvilken grad informasjonen har betydning for et våpen eller flerbruksvares funksjon.

Av listene fremkommer det også at innvilgede lisenser til eksport av varer på liste I og II samtidig innebærer tillatelse til å overføre teknologi, herunder kunnskap, nødvendig for installasjon, drift, vedlikehold og reparasjon av den aktuelle varen. For industrien er det derfor en etablert lisensieringspraksis om at det ikke er behov for å søke om tillatelse til kunnskapsoverføringer tilknyttet innvilgende lisenser, da det allerede er gjennomført en helhetlig vurdering i saksbehandlingen.

4.3.2.1 Unntaksbestemmelser – hva omfattes ikke av kontrollen av kunnskapsoverføring?

Som definisjonen av teknologi på liste I og II viser, er ikke all kunnskapsoverføring om lisenspliktige varer og teknologier underlagt eksportkontroll. Dette er nærmere beskrevet i unntaksbestemmelser både på liste I og II.

Nedenfor gjennomgås de ulike unntaksbestemmelsene.

4.3.2.1.1 Unntak for kunnskap tilgjengelig i det offentlige rom

Overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II som allerede er tilgjengelig i det offentlige rom (*«in the public domain»*) kontrolleres ikke. Begrepet «i det offentlige rom» er definert både på liste I og II som teknologi *«which has been made available without restrictions upon its further dissemination»*, altså kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig for enhver, uten noen form for restriksjoner på videre formidling.

Ordlyden innebærer at kunnskapen ikke anses å være tilgjengelig i det offentlige rom om den bare er tilgjengelig for en begrenset gruppe. Et eksempel er kunnskap som er under utarbeidelse, for eksempel i forbindelse med forskning og teknologiutvikling. Dette medfører at den kunnskap en utenlandsk borger eller et utenlandsk foretak får tilgang til for eksempel i arbeidet med å utvikle eller oppgradere varer og teknologi oppført i liste I og II, kan omfattes av lisensplikt for kunnskapsoverføring da dette ikke er kunnskap som er allment tilgjengelig. For industrien er dette ofte teknologi og kunnskap som også beskyttes av kommersielle hensyn.

Kunnskap som utelukkende er delt for et begrenset publikum, for eksempel i forbindelse med lukkede presentasjoner og konferanser, og i undervisnings-, opplærings- eller arbeidssituasjoner, anses heller ikke som kunnskap tilgjengelig i det offentlige rom.

Dette innebærer at kunnskapen kun anses tilgjengelig i det offentlige rom etter den er publisert. Det er dermed kun førstegangspublisering som utløser lisensplikt, fordi kunnskapen på dette tidspunktet

¹³ Jf. definisjon på liste I og II.

enda ikke er tilgjengelig i det offentlige rom. I slike tilfeller har en person eller et foretak besluttet å dele eller frigi kunnskapen som allmenheten i utgangspunktet ikke hadde tilgang til, uten noen form for restriksjoner på videre deling eller formidling. Det kan ikke lenger kontrolleres hvem som får tilgang til kunnskapen som deles.

Forskning på doktorgradsnivå vil som hovedregel innebære en kunnskaps- og kompetanseoppbygging utover det som er tilgjengelig i det offentlige rom. Dette ble også lagt til grunn av Oslo tingrett, som konkluderte med at tre års PhD-utdanning ved et ledende teknisk universitetet forutsettes å gi betydelig kompetanse utover det som er allment tilgjengelig i rettslig forstand.¹⁴

4.3.2.1.2 Unntak for grunnforskning

Videre er det unntak for eksportkontroll av kunnskapsoverføringer om varer på liste I og II som vurderes å være på et nivå tilsvarende «grunnforskning». Begrepet grunnforskning defineres på liste I og II som «eksperimentelt eller teoretisk arbeid utført hovedsakelig for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener [...] ikke primært rettet mot et spesifikt praktisk mål eller anvendelse». Grunnforskning skal med andre ord ikke lede til utvikling av et produkt eller ha en praktisk industriell bruk, men kan være for eksempel observasjon av fenomener i naturen. I likhet med unntaksbestemmelsen over, er dette en definisjon som er fremforhandlet i de multilaterale eksportkontrollregimene Norge deltar i og derfor er forpliktet til å etterleve. Unntaket for grunnforskning må ses i sammenheng med at kontrollen skal være målrettet til spesifikk og nødvendig kunnskap for utvikling, produksjon og bruk av varer med militære anvendelser.

Lagmannsretten har tidligere presisert at det må trekkes nokså snevre grenser for hva som kan anses som grunnforskning i eksportkontrollsammenheng, og dermed unntas eksportkontrollregelverket.¹⁵ Tilsvarende forståelse er lagt til grunn av nederlandsk rett.¹⁶ Den nederlandske domstolen fant at begrepet grunnforskning skulle fortolkes snevert på bakgrunn av formålet om ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen. Videre var det ikke grunnforskning dersom teknologien hadde praktiske bruksområder med hensyn til spredningsområder. Utenriksdepartementet er kjent med at begrepet grunnforskning benyttes noe bredere innen akademien.¹⁷

Motstykket til grunnforskning er «anvendt forskning», som primært er rettet mot bestemte praktiske mål, teknologisk utvikling eller anvendelser. Å utvikle eller videreutvikle et produkt eller en prosess, å sammenstille resultater fra tekniske undersøkelser eller å forske på et produkt for å forbedre ytelse, funksjonalitet og levetid, er eksempler på slik anvendt forskning. I den nevnte dommen for Lagmannsretten konkluderte retten med at den aktuelle forskningen var anvendt forskning, da forskningen knyttet seg til hypersoniske fartøyer og var dermed rettet mot en konkret anvendelse. I dommen for Oslo tingrett ble også konklusjonen at det var tale om anvendt forskning. På tross av klare innslag av grunnforskning, mente retten likevel at de bestemte praktiske målene for prosjektene – forbedring og modernisering av produksjonsprosesser som allerede skjer kommersielt – tilsa at det var tale om anvendt forskning. At målene lå langt frem i tid, hadde ikke relevans for vurderingen.

Teknologimodenhet måles ofte etter en såkalt TRL-skala (Technology Readiness Levels).¹⁸ Skalaen sier noe om hvor langt man har kommet i utviklingen av en vare og gjør det mulig med konsistente

¹⁴ Referanse TOSLO-2014-182812 – TOSLO-2014-184513

¹⁵ Referanse LB-2015-192158

¹⁶ Se dom fra Rechtbank Noord-Holland i Haarlem, 20 September 2013, Ref.: AWB 13/792.

¹⁷ Forskjellen i hvordan man anvender begrepet ble også nevnt i dommen for Lagmannsretten.

¹⁸ Se https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2014_2015/annexes/h2020-wp1415-annex-g-trl_en.pdf.

diskusjoner om teknisk modenhet på tvers av ulike typer teknologi. Skalaen er på denne måten mest relevant for hvorvidt noe bør anses som anvendt forskning. Om kunnskapsoverføringen gjelder kunnskap relevant for et tidlig stadium av den teknologiske utviklingen, kan det i konkrete saker vurderes at eksportkontrollregelverket ikke kommer til anvendelse. Dette er skjønsmessige vurderinger. I likhet med øvrige vurderinger etter eksportkontrollregelverket er det Utenriksdepartementet som beslutter hvorvidt unntaket for grunnforskning kommer til anvendelse i behandlingen av konkrete eksportkontrollspørsmål.

På bakgrunn av unntaksbestemmelsen om grunnforskning har Utenriksdepartementet i de gjeldende retningslinjene for norske utdanningsinstitusjoners arbeid med opptak og ansettelse av utenlandske statsborgere veiledet om at kontroll av kunnskapsoverføring kommer til anvendelse ved overføring av kunnskap på høyere nivå, tilsvarende mastergrad- og doktorgradsnivå. Kunnskapsoverføring på bachelornivå anses å falle inn under definisjonen av grunnforskning og omfattes ikke av kriteriet om «spesifikk eller nødvendig kunnskap». Også innenfor industrien og næringslivet for øvrig medfører unntaket for grunnforskning at kunnskapsoverføringen til en utenlandsk ansatt i forbindelse med arbeidsforholdet må være på et visst teknologisk nivå for at lisensplikten skal komme til anvendelse.

4.3.2.1.3 Unntak for kunnskap om bruk

Kunnskapsoverføring om bruk av lisenspliktig utstyr på liste II vil også i visse tilfeller være unntatt eksportkontroll. Dette fremkommer av den konkrete kontrollteksten på liste II tilknyttet den kontrollerte varen. Kunnskap om bruk unntatt eksportkontroll kan for eksempel være informasjon om hvordan man skrur av og på et laboratorieinstrument oppført på liste II. Se også punkt 4.3.4 om lisensplikt for tjenester.

4.3.2.1.4 Øvrige begrensninger i kontrollen av kunnskapsoverføring

I visse tilfeller er det i selve kontrollteksten på liste I og II unntak for kontroll av «teknologi». Dette innebærer at det ikke vil være lisensplikt for overføring av kunnskap om varer på liste I og II der det spesifikt er gjort unntak for eksport og overføring av teknologi.

Uvesentlige overføringer av kunnskap, det vil si kunnskapsoverføringer av minimal betydning for det aktuelle prosjektet, utdannelsen, arbeidsforholdet, forskningen, utviklingen, presentasjonen, samarbeidet eller annet sluttprodukt, vil ikke omfattes av den foreslåtte lisensplikten for kunnskapsoverføring. Hva som er av uvesentlig betydning vil være en skjønsmessig vurdering som avhenger fra sak til sak. Som veiledende retningslinje må bidraget være av en viss verdi og substans for den som mottar kunnskapen. Lagmannsretten har tidligere uttalt at også kvalitetssikringer av fagartikler, eller å være medforfatter, vil kunne være nok til å utløse lisensplikt for kunnskapsoverføring, jf. LB-2015-192158.

4.3.3 Kontroll av kunnskapsoverføring i og ut av Norge

Kontrollen av kunnskapsoverføring gjelder uavhengig av hvor den lisenspliktige kunnskapsoverføringen foregår. Den utløsende faktoren for at kontrollen kommer til anvendelse, er at kunnskapsoverføringen må kunne anses som en eksport til bruk i utlandet.

I tråd med den tradisjonelle forståelsen av eksportbegrepet, ligger det at eksportkontrollregelverket kommer til anvendelse ved overføringer av lisenspliktig kunnskap fra Norge eller fra norsk statsborger i utlandet til utenlandske personer eller virksomheter underlagt et annet lands lovgivning. Som redegjort for i punkt 4.1.1, presiseres det i forarbeidene til eksportkontrollloven at kontrollen også bør ramme informasjon som formidles her i landet, så fremt vedkommende forstår eller burde forstått at informasjonen vil bli brukt i utlandet. Etter gjeldende rett er det dermed hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføringer innenfor eksportkontrollregelverkets virkeområde til utenlandske personer eller virksomheter i Norge, dersom kunnskapen er ment for bruk i utlandet.

Utenriksdepartementet gjennomfører i saksbehandlingen av konkrete søknader en helhetlig vurdering av risikoen for at kunnskapen som overføres kan avledes til militær bruk i strid med norske sikkerhetsinteresser.

Regelverket omfatter også kunnskapsoverføringer fra norske selskapers utenlandskontor til utenlandske ansatte eller eksterne personer med ikke-norsk statsborgerskap. En forutsetning er imidlertid at kunnskapen som overføres må ha vært opparbeidet i Norge, jf. eksportkontrollloven § 1. Kontrollen rettes ikke mot kunnskapsoverføringer fra Norge til norsk statsborger i Norge eller i utlandet ettersom dette ikke anses som en eksport etter eksportkontrollloven § 1.

4.3.4 Eksportkontrollforskriften § 5 om lisensplikt for tjenester

I eksportkontrollforskriftens § 5 om lisensplikt for tjenester heter det at «tjenester knyttet til varer og teknologi oppført på liste I og II samt tjenester for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet». Denne bestemmelsen har vært angitt i forskriften siden den ble fastsatt i 1987, og viser at eksportkontrollregelverket også kommer til anvendelse ved visse aktiviteter som foregår her i landet.

En «tjeneste» kan for eksempel være å igangsette en dreiemaskin kontrollert på liste II, eller vedlikeholde en vare oppført på liste I, enten her i Norge eller i utlandet.

I denne sammenheng er det viktig å tydeliggjøre at det å gi tilgang til bruk av lisenspliktig utstyr kan anses som en lisenspliktig tjeneste. Dette kan for eksempel gjelde tilfeller der det gis adgang til å ta i bruk lisenspliktig laboratorieutstyr, som for eksempel kan bidra til å gjennomføre forsøk som gir økt kunnskap om et materiales egenskaper og anvendelse i et missilskrog.

4.3.5 Eksportkontrollforskriften § 7 om generalklausuler («catch-all»)

I tillegg til lisensplikten for listeførte varer og teknologier, kan Utenriksdepartementet i visse tilfeller utløse lisensplikt ved utførsel av andre varer og teknologier som ikke står på liste I og II. Bestemmelsen gjelder også for kunnskapsoverføring.

Eksportkontrollforskriften § 7 er en generalklausul og omtales ofte som «catch-all»- eller «fang-alt»-bestemmelsen. Lisensplikten etter § 7 kommer til anvendelse under ett av følgende fire forhold: når det vurderes at eksporten 1) er ment for bruk i masseødeleggelsesvåpen, 2) for militær bruk i et land hvor det er krig eller krig truer, 3) til militær bruk i land underlagt sanksjoner, restriktive tiltak eller våpenembargo eller 4) dersom eksporten direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

Lisensplikt etter § 7 utløses av Utenriksdepartementet i de tilfeller der det foreligger informasjon eller der det vurderes å foreligge risiko for at varen, teknologien (kunnskapen) eller tjenesten kan avledes til bruk i strid med bestemmelsene. Lisensplikten utløses bare for å kunne avslå en søknad om eksportlisens. For at Utenriksdepartementet skal kunne vurdere om det skal utløses lisens etter § 7, må eksportør gi riktige opplysninger til departementet som kan være av betydning for dette spørsmålet, jf. eksportkontrollloven §§ 2 første ledd og § 5 punkt 3. I en dom for Høyesterett ble en ansatt i Forsvaret dømt for ikke ha gitt riktige opplysninger om sluttbruker, som var relevant for catch all-bestemmelsen i § 7 bokstav c.¹⁹

Unntaksbestemmelsene som er nevnt i punkt 4.3.2.1 gjelder etter forskriftens ordlyd kun kunnskapsoverføring om varer og teknologi på liste I og II, og ikke for catch-all-bestemmelsen i § 7.

¹⁹ Referanse HR-2019-900-A.

Det vil likevel i vurderinger etter § 7 gjøres unntak for kunnskap som allerede er tilgjengelig for allmennheten eller er på et faglig, lavt nivå som ikke utgjør noen risiko for avledning av kunnskap til militær bruk. Kunnskapsoverføringen må også være av et visst omfang.

4.4 Retningslinjer

4.4.1 Retningslinjer for eksportkontroll av forsvarsmateriell og teknologi og tjenester for militær formål

Retningslinjene utdyper prosedyrene for og de kriteriene som vektlegges ved Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell og teknologi og tjenester for militære formål. Disse retningslinjene er ikke primært rettet mot saker om kunnskapsoverføring. I kunnskapsoverføringssaker er det etablert egne retningslinjer, se punkt 4.4.2.

Retningslinjene inkorporerer blant annet Stortingsvedtaket fra 11. mars 1959, som stadfester at «eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område» og at hovedhensynet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig, krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.

Dette vedtaket er nærmere utdypet i åtte vurderingskriterier, som tilsvarer «EU Code of Conduct on Arms Export», se retningslinjenes punkt 2.3 og 2.4.

Salg av forsvarsmateriell på liste I tillates i all hovedsak kun til allierte og andre nærstående land. Å bidra til alliertes forsvarsevne er en del av norsk forsvarspolitik. Motsatt tillates ikke salg av forsvarsmateriell og flerbruksvarer til militær bruk i land vi ikke samarbeider med sikkerhetspolitisk og i de tilfeller der det vurderes å foreligge risiko for avledning til bruk i masseødeleggelsesvåpenprogrammer. Søknader om eksport av flerbruksvarer til konvensjonell militær bruk, vurderes i henhold til de samme retningslinjene.

4.4.2 Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring blir til veileder

Det er tidligere utarbeidet egne retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring, tilgjengelig på eksportkontrollens nettsider. Disse retningslinjene revideres som følge av forskriftsendringsprosessen og vil heretter omtales som «Veileder om kontroll med kunnskapsoverføring». Foreløpig utkast ligger som vedlegg 2 til dette høringsnotatet.

I de nåværende retningslinjene presiseres det at i praksis vil regelverket om kunnskapsoverføring først og fremst komme til anvendelse ved behandling av søknad om opptak eller ansettelse av studenter på mastergradsnivå, doktorgradskandidater og forskere fra land underlagt eksportrestriksjoner eller fra land hvor det er begrunnet mistanke eller konkret informasjon om bekymringsfulle aktiviteter knyttet til utvikling og bruk av masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler.

Videre bes berørte aktører være oppmerksomme på at eksportkontrollregelverket kommer til anvendelse ved forskningssamarbeid og deling av informasjon og forskningsresultater med utenlandske institusjoner, samt ved annen tilgjengeliggjøring av slik informasjon og ved deltagelse eller gjennomføring av kurs og konferanser. I tillegg listes relevante fagområder for kontroll av kunnskapsoverføring opp.

5. Forskriftsforslag om kunnskapsoverføring

5.1. Overordnet formål

Selv om det allerede i dag er hjemmel til å kontrollere visse kunnskapsoverføringer innenfor eksportkontrollovens virkeområde, vurderer Utenriksdepartementet det formålstjenlig å innføre en særskilt bestemmelse om lisensplikt for kunnskapsoverføring i eksportkontrollforskriften og en definisjon av hva som ligger i begrepet kunnskapsoverføring. Formålet er å tydeliggjøre *hvilken* kunnskapsoverføring som kontrolleres, *når* kontrollen inntreffer, *hvem* kontrollen gjelder og *hvordan* kontrollen gjennomføres. Dette vil skape større forutsigbarhet og forståelse for kontrollens virkeområde, avgrensning, anvendelse og praktisering. Ved å flytte ansvaret for å fatte beslutninger etter eksportkontrollregelverket tilbake til Utenriksdepartementet, vil kontrollen også bli mer målrettet og presis. Dette tjener både akademia, næringslivet og norske myndigheters interesser.

5.2 Foreslåtte forskriftsendringer

Departementet foreslår følgende endringer i eksportkontrollforskriften:

Eksportkontrollforskriften § 2 (10) skal lyde:

«Med kunnskapsoverføring menes enhver form for muntlig eller skriftlig deling av kunnskap om varer og teknologi som kan tjene til å utvikle et lands militære evne.»

Eksportkontrollforskriften revidert § 3 skal lyde:

«Eksport av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser **som bl.a. kunnskapsoverføring**, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester krever lisens fra Utenriksdepartementet **etter forskriftens §§ 4 til 7** om ikke annet følger av denne forskrift. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke. Lisensplikten gjelder også ved eksport av varer fra tollager».²⁰

Eksportkontrollforskriften nye § 5a skal lyde:

«Lisensplikt for kunnskapsoverføring»

Kunnskapsoverføring om varer og teknologi oppført på liste I og II, samt kunnskapsoverføring for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet.»

5.3 Departementets vurdering

5.3.1 Eksportkontrollforskriften § 2 (10) om definisjon av kunnskapsoverføring

For å synliggjøre at kontroll av «teknologi» også omfatter kontroll av kunnskapsoverføring, foreslås det å innta en egen definisjon av kunnskapsoverføring i selve forskriftsteksten. Selv om kunnskapsoverføring som begrep fra før er godt kjent for de fleste berørte aktører og allerede benyttes på norsk i tråd med gjeldende formuleringer og beskrivelser på liste I og II,²¹ har Utenriksdepartementet kommet til at det vil være formålstjenlig med en slik definisjon. Den foreslåtte ordlyden vil forenkle forståelsen av regelverket og fungere som en norsk fellesbetegnelse av både tekniske data og teknisk bistand på liste I og II.

²⁰ Forslaget til § 3 i eksportkontrollforskriften vil ikke behandles i høringsnotatet, da endringene i denne bestemmelsen ikke medfører noen praktiske endringer utover det som foreslås i § 5a og § 2 (10). Endringen er et forsøk på å gjøre bestemmelsen mer pedagogisk.

²¹ Begrepet kunnskapsoverføring er blant annet benyttet i Utenriksdepartementets omtale av tematikken i de siste åra Stortingsmeldinger om eksportkontroll, i de gjeldende retningslinjene for kontroll med kunnskapsoverføring og i Utenriksdepartementets og PSTs omfattende informasjonsarbeid.

5.3.2 Former for kunnskapsoverføring

Ordlyden i § 2 (10) fremhever at kontrollen omfatter enhver form for muntlig eller skriftlig deling av lisenspliktig kunnskap. Ordet «dele» benyttes i definisjonsforslaget i stedet for «overføring» for å gi mer substans og for å unngå gjentakelser. Begrepet «overføre» har mange synonymer som i praksis innebærer det samme i denne sammenheng.²²

Lisensplikten kommer med andre ord til anvendelse uavhengig av formen på delingen og uavhengig av om kunnskapen overføres i forbindelse med aktiviteter som i utgangspunktet har et sivil formål. Selve overføringen kan for eksempel finne sted i forbindelse med følgende aktiviteter:

- Undervisning, opplæring og veiledning
- Instruksjon, formidling og rådgivning
- Kontroll og kvalitetssikring av forskningsresultater og fagartikler
- Akademisk utveksling
- Internasjonale prosjekter og samarbeid
- Forskningsaktiviteter, herunder forskning på vegne av internasjonal partner
- Presentasjoner og konferanser (for lukket publikum)
- Informasjonsdeling med egne ansatte eller eiere
- Kurs
- Teknologiutvikling

Listen er ikke uttømmende, men utformet for å gi veiledende informasjon om når lisensplikt for kunnskapsoverføring etter foreslått § 5a kan komme til anvendelse. Digital overføring omfattes også av eksportkontroll.

5.3.3 Lisensplikt ved overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II

Ordlyden i foreslått § 2 (10) illustrerer at eksportkontrollens virkeområde begrenses til kunnskapsoverføringer som anses å ha en militær anvendelse. Dette harmonerer med eksportkontrollens formål om å sikre at eksport av varer, tjenester og teknologi med militære anvendelser foregår i tråd med Norges sikkerhets- og forsvarsinteresser. Forskriftsendringen medfører på denne måten ingen utvidelse i hva som anses å være en lisenspliktig kunnskapsoverføring og hvilke fagområder som anses relevant for kontroll av kunnskapsoverføring.

Den foreslåtte § 5a konkretiserer nærmere hvilken kunnskapsoverføring som er lisenspliktig. Den første delen av bestemmelsen oppstiller lisensplikt for overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II. Som i dag er det en forutsetning at kunnskapen som deles oppfyller kriteriet om å utgjøre spesifikk og nødvendig informasjon for utvikling, produksjon og bruk av varer og teknologi på liste I og II. For eksempel vil kunnskap om et kontrollert instrument er rødt eller blått ikke oppfylle kriteriet om være «spesifikk eller nødvendig informasjon for». Forskriftsforslaget viderefører således gjeldende rett på dette området.

5.3.4 Lisensplikt ved overføring av annen kunnskap som kan bidra til å utvikle et lands militære evne

Den andre delen av den foreslåtte § 5a oppstiller lisensplikt for «kunnskapsoverføring for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne». Formuleringen samsvarer med ordlyden i nåværende bestemmelse om lisensplikt for tjenester i eksportkontrollforskriftens § 5.

Bestemmelsen vil være særlig relevant for nye, fremvoksende teknologier av potensielt stor betydning for et lands militære evne og visse lands bestrebelser om å anskaffe seg egen kunnskap til

²² Eksempler på synonymer er dele, formidle, viderebringe og frigi. På engelsk brukes ofte ordlyden «release of controlled technology».

utvikling av militære varer. En effektiv og målrettet kontroll av kunnskapsoverføring kan ikke begrenses utelukkende til kunnskap om varer og teknologi på liste I og II. Dette begrunnes blant annet i at kunnskaps-, forsknings- og høyteknologimiljøer er sentrale drivere bak teknologisk utvikling og i stor grad vil forske på og utvikle utstyr og teknologi som enda ikke er oppført på listene. Det er innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene stort fokus nettopp på årvåkenhet om kunnskapsoverføringer knyttet til slike fremvoksende teknologier med militære bruksområder.

Ordlyden indikerer videre at kontrollen av kunnskapsoverføring i visse tilfeller også kan omfatte kunnskap om varer og teknologi som faller rett utenfor terskelen for hva som kontrolleres på liste I og II. Dette kan for eksempel gjelde kunnskap om et materiale som ikke omfattes av kontrollen på liste II fordi det ikke møter fastsatte temperaturparametere, men der kunnskapen om materialet likevel vurderes å bidra til vesentlig oppbygging av betydelig kompetanse om materialets anvendelse i et missilskrog. Dette vil være å anse som kunnskap som «kan tjene til å utvikle et lands militære evne».

Ordlyden i ny § 5a komplementerer de generelle catch-all bestemmelsene i eksportkontrollforskriftens § 7. Forskriftens generalklausuler i § 7 har imidlertid et noe smalere anvendelsesområde enn forskriftsforslagets § 5a.

For å tydeliggjøre når formuleringen «kan tjene til å utvikle et lands militære evne» i ny § 5a kan komme til anvendelse, vil Utenriksdepartementet informere nærmere om hvilke kunnskaps- og fagområder som kan berøres av lisensplikt etter § 5a i den nye veilederen om kontroll med kunnskapsoverføring. Det understrekes at konkrete vurderinger av om en kunnskapsoverføring «kan tjene til å utvikle et lands militære evne» vil være skjønnsmessige og er en oppgave som tilligger Utenriksdepartementet. Det vil være hovedregelen, med mindre eksportør selv har identifisert et åpenbart militært bruksområde eller dersom for eksempel forberedelser til et forskningssamarbeid har avdekket at den utenlandske partneren driver militær forskning og utvikling på vegne av et land vi ikke har sikkerhetssamarbeid med. Utenriksdepartementets vurderinger vil i mange tilfeller baseres på sikkerhetsgradert informasjon, som kun Utenriksdepartementet og nasjonale samarbeidspartnere har tilgang til.

På generell basis vil det oppfordres til at kunnskaps-, forsknings- og teknologimiljøer er årvåke for hva kunnskapen virksomheten besitter kan benyttes til, og søker departementet om vurderinger i tilfeller der det er tvil om kunnskapen kan bidra til å utvikle et lands militære evne.

5.3.5 Særlig relevante fag- og kunnskapsområder

Som en veiledning til aktører som berøres av lisensplikten for kunnskapsoverføring, vil det som i dag i all hovedsak være innenfor følgende tekniske fag- og kunnskapsområder lisensplikt etter § 5a kan komme til anvendelse:

- Atomteknologi og kjernefysikk
- Materialteknologi
- Biovitenskap og medisin
- Informatikk og datasikkerhet
- Kryptografi og informasjonssikkerhet
- Overvåking og biometri
- Undervannsteknologi og autonomi
- Navigasjons- og sensorteknologi
- Romfart og satellitteknologi
- Kjemi og prosesseteknologi
- Mekatronikk og robotikk

Ovennevnte oversikt er i all hovedsak basert på teknologiene som i dag er oppført i liste I og II til eksportkontrollforskriften. Innholdet i listene fremforhandles i de multilaterale eksportkontrollregimene. Endringsforslagene i dette høringsnotatet innebærer således ikke en faglig utvidelse av varer, teknologier og kunnskap underlagt norsk eksportkontroll. Dette gir forutsigbarhet for aktører som omfattes av eksportkontrollregelverket. Det understrekes imidlertid at ovennevnte oversikt ikke er uttømmende, og at den vil bli nærmere konkretisert i den endelige versjonen av veilederen om kontroll med kunnskapsoverføring. Ytterligere fagområder kan i fremtiden legges til oversikten dersom det i kontrollarbeidet fremkommer at enkelte teknologimiljøer utsettes for stadige forsøk på misbruk og avledning av kunnskap til militær bruk. Det følger også av at liste I og II oppdateres årlig basert på resultater av forhandlingene i de multilaterale eksportkontrollregimene, og at det derfor er viktig å følge med på eventuelle endringer i liste I og II, herunder teknologiutviklingen. Utenriksdepartementet vil søke å veilede om oppdateringer som er særlig relevante for kontroll av kunnskapsoverføring.

Oversikten over tekniske fag- og kunnskapsområder er ment å være et utgangspunkt for vurderinger av om kunnskapsoverføringen utløser lisensplikt etter § 5a. Fagområdene knyttes opp til kategoriene på liste I og II, men det vil være nødvendig å vurdere selve kontrollteksten nøye for å avgjøre om lisensplikten kommer til anvendelse, herunder unntaksbestemmelsene som beskrevet i punkt 4.3.2.1. Det er med andre ord ikke slik at all kunnskapsoverføring innenfor eksempelvis romfart- og satellitteknologi krever eksportlisens fra Utenriksdepartementet. Den gjeldende tilnærmingen om at kontrollen av kunnskapsoverføring skal målrettes til overføringer som utfordrer eller vurderes å kunne true norske sikkerhets- og forsvarsinteresser, vil på denne måten videreføres og styrkes.

5.3.6 Annen kunnskapsoverføring

Kunnskapsoverføring som ikke omhandler varer og teknologi på liste I og II og som ikke vurderes å ha militær anvendelse, omfattes ikke av eksportkontrollregelverket. Dette gjelder blant annet kunnskapsoverføring innen samfunnsvitenskap, religion, estetiske fag, språk og litteratur, historie og filosofi, og økonomi og ledelse.

5.3.7 Unntaksbestemmelser

Forskriftsforslaget viderefører unntaksbestemmelsene som omtalt i punkt 4.3.2.1.

For å målrette kontrollen ytterligere foreslår Utenriksdepartementet å gå bort fra krav om lisens for kunnskapsoverføring til mastergradsstudenter, da dette i mange tilfeller vil dreie seg om åpent tilgjengelig informasjon og grunnforskning. Lisensplikten for kunnskapsoverføring etter § 5a vil derfor innen academia praktiseres kun for overføring av kunnskap på et nivå tilsvarende doktorgrad.

Som en veiledende føring, vurderer Utenriksdepartementet også at kunnskapsoverføring på doktorgradsnivå innenfor teknologiske fagområder *som hovedregel* ikke vil anses som grunnforskning i eksportkontrollsammenheng. Mye av slik anvendt forskning er også såkalt oppdragsforskning eller annen form for samarbeid med industripartnere med helt klare praktiske formål.

For industrien vil det være særlig relevant å vurdere om et arbeidsforhold vil medføre en kunnskapsoverføring som omfattes av lisensplikt etter § 5a, for eksempel i forbindelse med utvikling og videreutvikling av varer og teknologier med militære anvendelser. På samme måte som i academia må det i slike tilfeller vurderes om den utenlandske arbeidstakeren vil gi eller motta kunnskap med militære anvendelser, og om den kunnskapen arbeidstakeren eventuelt vil motta er av en slik substans og på et nivå som gjør at unntak for kunnskap i det offentlige rom og grunnforskning ikke kommer til anvendelse.

5.3.8 Kunnskapsoverføring her i landet, i utlandet og for bruk i utlandet

Etter forskriftsforslaget vil kunnskapsoverføringer «som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet» være lisenspliktige. I likhet med gjeldende rett vil den foreslåtte lisensplikten etter § 5a komme til anvendelse uavhengig av hvor kunnskapen deles. Samtidig må det presiseres at lisensplikt også utløses for kunnskapsoverføringer i Norge, dersom kunnskapen er ment for bruk i utlandet. Departementet mener at denne presiseringen bidrar til å tydeliggjøre hva som rammes av kontrollen.

Med de foreslåtte forskriftsendringene videreføres dagens praksis omtalt i punkt 4.3.3. om at kontrollen kommer til anvendelse ved overføringer av lisenspliktig kunnskap som åpenbart går ut av Norge, enten dette foregår digitalt eller ved at eksempelvis en norsk borger reiser til utlandet for å dele lisenspliktig kunnskap.

Når det gjelder kunnskapsoverføring «for bruk i utlandet» etter den foreslåtte § 5a, er det ut fra hensynet til forutberegnelighet ønskelig å operasjonalisere dette alternativet. En lisenspliktig kunnskapsoverføring til en utenlandsk statsborger i Norge kan i utgangspunktet anses som en eksport til landet den aktuelle personen er statsborger av. Kunnskapsoverføringer til personer med dobbelt utenlandsk statsborgerskap, for eksempel tysk-iransk, vil også kunne anses som en overføring her i landet for bruk i utlandet.

I noen tilfeller kan imidlertid tilknytningen til utlandet bli så perifer at det er mindre naturlig å si at kunnskapsoverføringen ytes i Norge «for bruk i utlandet».

Et mulig avgrensningskriterium kan være ut i fra botid i Norge. Dersom man tar utgangspunkt i at det kan søkes om norsk statsborgerskap etter åtte års opphold i landet, jf. Lov om norsk statsborgerskap § 7 første ledd bokstav e), kunne man for eksempel fastsatt en grense på åtte års botid. Det ville i så fall ikke vært krav om lisens for kunnskapsoverføringer til utenlandsk statsborger som har oppholdt seg i Norge i mer enn 8 år. Med en slik avgrensning kan for eksempel Universitetet i Oslo overføre lisenspliktig kunnskap til en tysk statsborger som har bodd fast i Norge i 10 år uten å søke tillatelse fra Utenriksdepartementet. Dersom den tyske borgeren deretter ønsker å overføre den lisenspliktige kunnskapen til en mottaker eller til bruk utenfor Norge, må den tyske borgeren søke om lisens til kunnskapsoverføring etter den foreslåtte § 5a. Med en slik avgrensning ville det vært naturlig at kunnskapsoverføring til utenlandske statsborgere som også har norsk statsborgerskap, heller ikke ville krevet lisens.

Det ovennevnte er kun ment som et eksempel på hvordan en avgrensning kan være. Departementet ber om høringsinstansenes innspill på hvordan en operasjonalisering og avgrensning av vilkåret «for bruk i utlandet» kan foretas, og om det er andre avgrensningskriterier enn botid som kan være hensiktsmessige. Herunder er det ønskelig med innspill til hvorvidt terskelen bør være strengere eller lempeligere enn det ovennevnte eksempelet.

I den forbindelse ber vi særskilt om innspill som kan synliggjøre risikoen og omgåelsesmulighetene ved slike avgrensninger, og hvorvidt annen form for kontroll utenom lisensregimet vil være tilstrekkelig. I sistnevnte sammenheng viser vi for eksempel til lov om norsk statsborgerskap § 7 annet ledd som presiserer at søker ikke har rett til norsk statsborgerskap etter § 7 første ledd dersom hensynet til grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn taler mot. Eksportkontrollhensyn vil være et viktig utenrikspolitisk hensyn i denne sammenheng.

Videre ber vi særskilt om innspill fra berørte sektorer og næringslivet på praktiske og økonomiske konsekvenser av ulike avgrensningsalternativer.

Om lisens kan innvilges vil alltid bero på en konkret vurdering av risiko for avledning av kunnskap til militær bruk i utlandet i strid med norske sikkerhetsinteresser.

5.3.9 Lisenstyper

Med endringsforslaget vil det bli to ulike typer lisens det vil være mulig å søke om; generell lisens til kunnskapsoverføring og individuell lisens til kunnskapsoverføring. Disse gjennomgås under.

5.3.9.1 Generell kunnskapsoverføringslisens

For å minske arbeidsbyrden for berørte aktører og effektivisere kontrollen foreslås det at lisenspliktig kunnskapsoverføring til utenlandske borgere fra nærstående og allierte land (eksempelvis EU, Nord-Amerika og andre land det ikke knyttes bekymring til i eksportkontrollsammenheng), kan gjennomføres med tillatelse i en generell kunnskapsoverføringslisens etter § 5a. Det vil være i tråd med norske sikkerhetspolitiske interesser. Den generelle kunnskapsoverføringslisensen vil omfatte all lisenspliktig kunnskapsoverføring som vurderes å være i tråd med norske sikkerhetsinteresser.

I lisensen vil det tydelig fremkomme hvilken kunnskapsoverføring tillatelsen omfatter og i hvilke tilfeller det må søkes om individuelle kunnskapsoverføringslisenser. Utdannings- og forskningsinstitutter og andre virksomheter som tar i bruk en slik generell kunnskapsoverføringslisens, må søke om dette via Utenriksdepartementets søknadsportal E-lisens. Det er gratis å søke eksportlisens og det vil utarbeides egne søknadsskjema som legger til rette for en enkel søknadsprosess og en effektiv søknadsbehandling.

Utenriksdepartementet vil stille visse vilkår i lisensen, jf. eksportkontrollforskriften § 23, blant annet knyttet til lisensens virkeområde og gyldighet. Den generelle kunnskapsoverføringslisensen vil utstedes for hele organisasjonen, være gyldig i flere år og kan enkelt forlenges gjennom E-lisens når den utløper.

Utenriksdepartementet vil anmode kunnskapseksportører om å benytte denne forenklete lisensieringsmuligheten.

For næringslivet legges det opp til en praksis der innvilgede lisenser for eksport av varer også omfatter kunnskapsoverføring i tilknytning til den omsøkte eksporten, til den aktuelle sluttbrukeren. Departementet mener det vil sikre en mer effektiv og målrettet kontroll. En slik praksis innebærer også at forskriftsendringene får mindre praktisk betydning for tradisjonelle eksportvirksomheter. Mange næringslivsaktører er etter departementets syn vant med å søke om eksportlisenser og har gode «compliance systemer». Industrien må likevel vurdere om det vil være nødvendig å søke om lisens for øvrige former for kunnskapsoverføring, for eksempel til utenlandske ansatte eller i forbindelse med kursing.

For kunnskapsoverføringer til personer med dobbelt utenlandsk statsborgerskap, må det søkes om individuell kunnskapsoverføringslisens dersom det ene landet personen har statsborgerskap fra ikke dekkes av den generelle lisensen.

Utenriksdepartementet er kjent med at akademia og industrien ønsker tydelig informasjon om hvilke land som vil omfattes av den generelle kunnskapsoverføringslisensen. Utenriksdepartementet vurderer fremdeles nøye hvordan dette best kan formidles, blant annet for å redusere eventuelle negative utenrikspolitiske konsekvenser. En mulighet er å publisere listen på nett, som et vedlegg i den nye veilederen om kontroll av kunnskapsoverføring eller kun på selve lisensen.

5.3.9.2 Individuell kunnskapsoverføringslisens

For lisenspliktig kunnskapsoverføring til borgere av og virksomheter fra land som ikke dekkes av den generelle kunnskapsoverføringslisensen, vil det måtte søkes om individuelle

kunnskapsoverføringslisenser. Individuelle kunnskapsoverføringslisenser vil som hovedregel innvilges slik at de tilsvarer et prosjekt-, studie- eller arbeidsforholds lengde. Utenriksdepartementet kan stille vilkår jf. eksportkontrollforskriften § 23 også ved innvilgelse av individuell kunnskapsoverføringslisens, men det legges på nåværende tidspunkt ikke opp til at det skal rapporteres på innvilgede kunnskapsoverføringslisenser. Også individuelle kunnskapsoverføringslisenser kan forlenges ved behov.

I saksbehandlingen av søknader om individuelle kunnskapsoverføringslisenser kan innvilges, vil Utenriksdepartementet blant annet vurdere risiko for at kunnskapen avledes til militær bruk eller i forbindelse med masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler. Alle søknader vil behandles etter forvaltningslovens bestemmelser, herunder bestemmelser om saksbehandlingstid og klageadgang. Komplekse saker vil kunne kreve lengre saksbehandlingstid. Det er viktig å fremheve at krav om lisens ikke betyr det samme som at lisens ikke kan innvilges. Utenriksdepartementet vil i det løpende informasjonsarbeidet søke å skape forståelse for hvilke vurderinger som kan føre til at en lisens avslås. Avslag vil ofte basere seg på et bredt informasjonstilfang, herunder opplysninger gradert etter sikkerhetsloven, og kan derfor ikke fullt ut begrunnes overfor søker.

Etter eksportkontrollforskriftens § 25 kan en lisens tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom eksportør misbruker lisensen eller misligholder lisensens vilkår. Det samme gjelder dersom en aktør handler i strid med eksportkontrollforskriftens bestemmelser. Lisenser kan også tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom det fremkommer nye opplysninger eller de politiske eller faktiske forhold i mottakerstaten endres og dette vesentlig endrer grunnlaget for lisensen. Aktører som har mottatt lisens fra Utenriksdepartementet plikter å opplyse om nye forhold som kan tenkes å påvirke lisensen, for eksempel at den utenlandske statsborgeren det er mottatt individuell lisens for får endrede arbeidsoppgaver eller skal jobbe med annen type teknologi eller kunnskap enn det som opprinnelig er oppgitt.

5.3.11 Forholdet mellom § 5a og andre eksportkontrollbestemmelser

Innføringen av lisensplikt for kunnskapsoverføring medfører et behov for å avklare forholdet mellom teknologikontroll etter eksportkontrollforskriften § 4 og kontroll av kunnskapsoverføring etter den foreslåtte ordlyden i § 5a.

Etter § 4 er det lisensplikt for eksport av varer og teknologi på liste I og II. Listene definerer teknologi som spesifikk eller nødvendig informasjon for utvikling, produksjon og bruk av varer. Som beskrevet i punkt 4.3.2 inkluderer dette immateriell teknologi i form av kunnskapsoverføring.

I situasjoner som gjelder kunnskapsoverføring, vil det derfor være en overlapp mellom eksportkontrollforskriften § 4 og ny § 5a. Departementet legger imidlertid opp til at all overføring av kunnskap som hovedregel vil vurderes etter ny § 5a.

Tolkningen etter § 5a vil videre bli den samme som den har vært etter § 4 når det gjelder listeførte varer og tjenester. Dette innebærer at det ikke er lisensplikt for kunnskapsoverføring for alt som fremgår på liste I og II, men kun i de tilfellene der det spesifiseres at også teknologi omfattes. I likhet med tidligere praksis må eksportører altså se hen til de enkelte oppføringene på liste I og II for å vurdere om det er behov for å søke eksportlisens etter § 5a. For overføring av kunnskap som berører liste I og liste II gjelder unntaksbestemmelsene nevnt i punkt 4.3.2.1. Ordlyden «øvrige kunnskapsoverføring som vurderes å kunne tjene til å utvikle et lands militære evne» innebærer

imidlertid at den foreslåtte § 5a regulerer kunnskapsoverføring i bredere forstand enn teknologikontrollen i § 4.²³

Videre er det etter eksportkontrollforskriften § 5 lisensplikt for tjenester knyttet til varer og teknologi oppført på liste I og II.²⁴ Å reparere eller vedlikeholde varer og teknologi oppført på liste I og II for utenlandske borgere, uten noen form for medfølgende overføring av kunnskap, vil som før være en lisenspliktig tjeneste etter eksportkontrollforskriften § 5. Å stille til rådighet eller tilgjengeliggjøre lisenspliktig utstyr for utenlandske borgere, anses også som en lisenspliktig tjeneste etter § 5.

5.3.11 Søknadsprosess

Enhver organisasjon som overfører og deler lisenspliktig kunnskap, uavhengig om det er universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter eller andre virksomheter, anses som «eksportør» og den som skal søke lisens etter foreslått § 5a. Den aktuelle utenlandske kandidaten eller virksomheten som skal motta kunnskapen kan ikke selv søke eksportlisens fra Utenriksdepartementet. Slik praksis er igjen på lik linje med ansatte i bedrifter som søker om eksportlisens for utførsel av fysiske varer på vegne av arbeidsgiver. Se også punkt 4.1.2 om straffansvar.

Både søknad om generell kunnskapsoverføringslisens og søknader om individuelle kunnskapsoverføringslisenser etter foreslått § 5a skal sendes Utenriksdepartementet via søknadsportalen E-lisens. Lisens skal være innvilget før den lisenspliktige kunnskapsoverføringen finner sted. Vurderinger av om eksportkontrollen kommer til anvendelse, om kunnskapsoverføringen dekkes av en allerede gyldig generell kunnskapsoverføringslisens eller om det er behov for å søke individuell kunnskapsoverføringslisens, må derfor gjennomføres i god tid og der relevant, før den utenlandske borgeren eller virksomheten som skal motta kunnskapen kommer til Norge.

5.3.12 Tilbakevirkende kraft

Selv om det er hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføring etter gjeldende rett, er det noen betydelige endringer i praktiseringen av regelverket, blant annet knyttet til når det skal søkes om lisens. Departementet har i høringsmøter og i dialogen med sektoren fått gode innspill, der man blant annet har understreket behovet for forutsigbarhet, som er hensyntatt. Departementet vil gjennom denne høringen samtidig redegjøre for enkelte problemstillinger knyttet til hvilket tidspunkt endringene gjelder fra. Vi imøteser høringsinstansenes innspill på om forskriftsendringene bør gjelde for løpende (lisenspliktige) kunnskapsaktiviteter. Herunder bes det om innspill på evt. overgangsordninger.

Dersom forskriftsendringene ikke gjøres gjeldende for løpende (lisenspliktige) kunnskapsoverføringer, innebærer det at sektoren ikke må søke om lisens for kunnskapsoverføring til utenlandske statsborgere og virksomheter som allerede har funnet sted, eller for arbeidsforhold, forskningssamarbeid eller øvrig pågående kunnskapsdeling som allerede er igangsatt. Dersom de faktiske forhold endrer seg, for eksempel at stillingsskifte medfører overføring av lisenspliktig kunnskap, vil det måtte søkes lisens.

Ettersom det allerede i dag er hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføring jf. høringsnotatets kap. 4, kan det argumenteres for at den styrkede kontrollen må gjelde for pågående kunnskapsdeling om varer og teknologi på liste I og II, som allerede er igangsatt. Det må imidlertid veies opp mot eventuelle skranker i Grunnlovens § 97 og hensynet til forholdsmessighet. I en slik forholdsmessighetsvurdering må det blant annet ses hen til sektorens behov for forutsigbarhet,

²³ Se punkt 5.3.4.

²⁴ Lisensplikt for tjenester er omtalt i punkt 4.3.4.

rimelighets- og ressurs hensyn – også på myndighetssiden. En annen relevant problemstilling er hvilke arbeidsrettslige konsekvenser det vil kunne få for løpende ansettelsesforhold.

Et alternativ til å gjøre de foreslåtte endringene gjeldende for løpende aktiviteter, er å innføre særskilte overgangsordninger. Et annet forslag kan være at endringene gjelder for kunnskapsdeling påbegynt 1. januar 2022. Overgangsordninger kan begrunnes ut ifra at arbeidet med å styrke kunnskapskontrollen har vært kjent over lengre tid og departementet gjennomførte et høringsmøte med berørte aktører i juni 2021. Videre er det allerede i dag hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføring jf. høringsnotatets kapittel 4. En overgangsordning kan også være nødvendig for å beskytte berørte virksomheter og Norges sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser.

6. Andre lands rett og praksis

Det er bred internasjonal enighet om at kunnskapsoverføringer til militære formål må kontrolleres og om nødvendig forhindres, men det er store ulikheter i hvordan landene utover kontrollen og hvor langt de har kommet i etableringen av målrettede kontrollsystemer.

Storbritannia er i dag det ledende europeiske landet på kontroll av kunnskapsoverføring. For å kunne søke opptak til studier innenfor visse fagområder, må utenlandske masterstudenter (utenfor EU) søke om et eget ATAS-sertifikat («Academic Technology Approval Scheme»). Kontrollen fokuserer på studier der studentenes kunnskap kan bli brukt i programmer for å utvikle masseødeleggelsesvåpen, samt avansert konvensjonell militærteknologi. Kontrollen av kunnskapsoverføring til studenter og forskere innen fagområder relevant for nasjonal sikkerhet ble kraftig strammet til høsten 2020. I den nye kontrollprosedyren blir kandidatene blant annet bedt om å opplyse om eventuelle koblinger til militær aktivitet eller militære aktører. Den skjerpede kontrollen vil også ha tilbakevirkende kraft. Det er i tillegg utviklet omfattende veiledning om internasjonalt kunnskaps- og forskningssamarbeid for å hindre at britisk forskning blir brukt til uønsket militær kapasitetsoppbygging i andre land.²⁵ Det er særlig utfordringer knyttet til kinesiske kunnskaps- og teknologianskaffelser fra britiske universiteter som har drevet frem en skjerpet kontroll av kunnskapsoverføring i Storbritannia de siste to år.

Tyskland har ikke etablert samme kontrollrutiner, men har utviklet omfattende veiledning til academia om eksportkontrollregelverkets anvendelse ved eksport av teknologi i form av kunnskap.²⁶ I Nederland ser myndighetene på mulighetene for å vedta nytt regelverk som gir hjemmel til å nekte internasjonale samarbeid innen visse fagområder, for å forhindre teknologi- og kunnskapslekkasjer i strid med nasjonal sikkerhet. Utformingen av et tydeligere kontrollregelverk er så langt godt mottatt av nederlandsk academia.

Også i de andre nordiske landene ser man på hvordan man best kan hindre uønsket kunnskapsoverføring. I Sverige har sikkerhetstjenesten et stort ansvar for gjennomføring av kontrollen. Innsatsen for å styrke kontrollen av kunnskapsoverføring i europeiske land kommer blant annet som en oppfølging av EUs utarbeidelse av veiledning om eksportkontrollens anvendelse innen forskning knyttet til flerbruksvarer- og teknologi.²⁷ Veiledningen omhandler fortolkning av regelverket, herunder forståelsen av unntaksbestemmelsene, og informasjon om hvordan utdannings- og forskningsinstitutter kan etablere såkalte «Internal Compliance Programmes».

²⁵ “Managing risks in internationalization”: <https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Pages/managing-risks-in-internationalisation.aspx>

²⁶

https://www.bafa.de/EN/Foreign_Trade/Export_Control/Export_Control_and_Academia/export_control_academia_node.html.

²⁷ Se <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H1700&from=EN>.

Hvordan kontrollen gjennomføres på myndighetsnivå vil fremdeles være et nasjonalt anliggende og opp til hvert enkelt land, basert blant annet på gjeldende regelverk og internasjonale forpliktelser.

Utenfor Europa er det særlig USA som har etablert omfattende og systematiske kontroller av kunnskapsoverføring. Ulovlig og uønskede teknologi- og kunnskapsoverføringer har vokst til å bli en betydelig utfordring i landets kunnskaps- og forskningssektor. I amerikansk regelverk benyttes begrepet «deemed export» om å frigi informasjon og kunnskap om listeført teknologi til utenlandske statsborgere i USA. Universiteter, høyteknologiske forskningsinstitutter, samt firma som jobber med bio-kjemi, data eller medisin er eksempler på institusjoner som må søke om «deemed export»-lisenser ved overføring av lisenspliktig kunnskap til utenlandske statsborgere både i og utenfor USA. USA anser kunnskapsoverføringer til utenlandsk statsborger som «ansett eksportert» til alle land der den utenlandske personen har eller har hatt statsborgerskap, eller har permanent oppholdstillatelse.²⁸

Kanadiske myndigheter lanserte i juni nye retningslinjer for nasjonal sikkerhet i forskningssamarbeid,²⁹ for blant annet å beskytte kanadisk forskning mot spionasje og tyveri og for å hjelpe forskningsinstitusjoner å følge sikkerhets- og eksportkontrollloven. Også Australia og Japan har publisert omfattende veiledning om eksportkontroll og myndighetenes forventninger til utdannings- og forskningsinstitusjoner som overfører sensitiv kunnskap.

Med de foreslåtte endringene i eksportkontrollforskriften og praktiseringen av regelverket, vil den norske kontrollen av kunnskapsoverføring ligge nærmere de kontrollmekanismene som allerede er etablert i nærstående land. I eksportkontrollregimene er det også en forventning om at deltagende land følger opp de uttrykte bekymringene med etablering av adekvate kontrollrutiner- og regelverk. Utenriksdepartementet og samarbeidende eksportkontrollmyndigheter vil i tiden fremover legge stor vekt på både bilateralt og multilateralt samarbeid innen kontroll av kunnskapsoverføring. På denne måten vil vi søke å oppnå størst mulig effekt av vår egen kontrollpraksis.

7. Øvrig relevant rett

7.1 Diskrimineringsloven

Eksportkontrollen innebærer at Utenriksdepartementet i konkrete saker vil kunne avslå individuelle lisenssøknader om kunnskapsoverføring som vurderes i strid med norske sikkerhets- og forsvarsinteresser. Departementet vurderer at denne praksisen ikke er i strid med lov om likestilling og forbud mot diskriminering (diskrimineringsloven).

Diskrimineringsloven forbyr diskriminering på grunn av etnisitet, jf. § 6 første ledd første setning. Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, jf. § 6 første ledd andre setning. Det gjøres imidlertid unntak for forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet dersom det foreligger et saklig formål, er nødvendig for å oppnå formålet og ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, jf. § 9.

Formålet med begrensningene i kunnskapsoverføring er å hindre avledning til militær bruk eller i masseødeleggelsesvåpenaktiviteter i andre land i strid med norske sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser. Dette vurderes til å være et «saklig formål». Tiltaket må også anses å være «nødvendig», all den tid seksjonen har kunnskap om at land av bekymring innhenter kunnskap til militær bruk

²⁸ Se § 120. 17 bokstav b i deres Electronic Code of Federal Regulations, https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=70e390c181ea17f847fa696c47e3140a&mc=true&node=pt22.1.120&rgn=div5#se22.1.120_117.

²⁹ Se https://science.gc.ca/eic/site/063.nsf/eng/h_98256.html.

gjennom å plassere eller tilnærme seg egne borgere i utdannings- og forskningsmiljøer. Det er ikke identifisert andre, mindre inngripende tiltak som kan iverksettes for å oppnå formålet.

Tiltaket om å avslå søknad om kunnskapsoverføring kan heller ikke anses å være «uforholdsmessig inngripende» i de saker der sikkerhetspolitiske hensyn gjør seg gjeldende.

Departementet understreker at det vil tas grundige vurderinger i enkeltsaker for å sikre konsistent praksis.

7.2 Utlendingsforskriften

Det gjøres oppmerksom på forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften) Kapittel 6 (oppholdstillatelse i forbindelse med arbeid og studier mv). Utlendingsforskriften § 6-35 gjelder eksportkontroll og andre tiltak for å hindre overføring av kunnskap og teknologi. Bestemmelsen innebærer at oppholdstillatelse kan nektes dersom hensyn i eksportkontrollloven eller gjennomføring av sanksjoner, restriktive tiltak eller bindende vedtak eller forskrifter fra FNs sikkerhetsråd tilsier det.

Etter Justis- og beredskapsdepartementets Rundskriv GI-08/18,³⁰ kan det forekomme tilfeller der visum til arbeid og studier nektes dersom det vurderes at eksportkontrollhensyn gjør seg gjeldende.

I begge tilfeller vil beslutningen om tillatelse til innreise og opphold fattes av utlendingsmyndighetene. Spørsmål knyttet til søknader om innreise- og oppholdstillatelser må derfor rettes til Utlendingsdirektoratet.

Innreisekontrollen erstatter ikke den kontrollen som lisensplikt for kunnskapsoverføring innebærer. Innreisekontrollen er ment som en supplerende mekanisme for de tilfeller som ikke fanges opp i eksportørs vurdering av om det må søkes lisens.

For å forhindre forsinkelser i behandlingen av søknader om opphold til studier og arbeid i Norge, anbefales det at eksportlisens eller en vurdering av at kunnskapsoverføringen ikke er lisenspliktig, vedlegges den utenlandske borgerens oppholdsøknad.

7.3 Sanksjoner og restriktive tiltak

Utdannings- og forskningsinstitutter, samt annet næringsliv som berøres av eksportkontrollen, må være oppmerksomme på at det ikke bare er eksportkontrollregelverket som legger begrensninger på hvilke varer og teknologier, herunder kunnskap, som kan overføres eller eksporteres til utenlandske borgere og virksomheter. Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd og gjennomfører i tillegg en rekke restriktive tiltak vedtatt av EU. Departementet er gitt fullmakt til å gjennomføre sanksjoner og restriktive tiltak i Norge. Sanksjoner og restriktive tiltak gjennomføres som hovedregel ved egne forskrifter.

Som en reaksjon på Russlands folkerettsstridige angrep på Ukraina har EU innført sanksjoner som Norge har slutte seg til. 18. mars 2022 ble det fastsatt forskrift om endringer i forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet mv. Sanksjonene er omfattende og retter seg også mot eksportkontroll. Det dreier seg blant annet om rene forbud. Brudd på tiltakene er straffbart. Norske virksomheter, kunnskapssektoren og andre relevante aktører må derfor være aktsomme.

Hvilke ytterligere forskrifter som gjelder ved eksport og til hvilke land, er tilgjengelig på www.eksportkontroll.no. I en geopolitisk omskiftelig tid, kan endringer i sanksjons- og

³⁰ Instruks om behandling av saker som kan berøre grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn etter utlendingsloven kap. 14, § 35, og saker etter eksportkontrollregelverket.

tiltaksforskriftene gjennomføres i løpet av kort tid og informasjon vil bli gitt fortløpende på departementets offisielle hjemmesider.

Flere av de land-spesifikke sanksjons- og tiltaksforskriftene inneholder bestemmelser som regulerer eksport og overføringer til det aktuelle landet. Det kan for eksempel dreie seg om rene forbud, som nevnt over, eller krav om forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. For aktører som driver opplæring og instruksjon, må man vurdere om bestemmelser knyttet til «faglig bistand» eller «teknisk bistand» gjør seg gjeldende.

Det er ikke mulig å søke om generell lisens til kunnskapsoverføring til borgere av land som dekkes av sanksjons- og tiltaksforskriftene. Det må altså sendes søknad om individuell lisens for kunnskapsoverføring til borgere fra land underlagt sanksjoner og restriktive tiltak. Forhåndstillatelse etter eventuelle bestemmelser i sanksjons- og tiltaksforskrifter vil heller ikke omfattes av innvilgede generelle kunnskapsoverføringslisenser.

7.4 Sikkerhetsloven

Norske bedrifter som eksporterer forsvars- eller flerbruksmateriell og som er relevante for oppkjøp av eller investering fra utenlandske aktører bør også være oppmerksomme på regelverket i sikkerhetsloven som regulerer slike forhold.

Sikkerhetslovens kapittel 10 om eierskapskontroll gjelder virksomheter som er underlagt sikkerhetsloven ved vedtak etter sikkerhetsloven § 1-3. Dette gjelder (1) virksomheter som behandler sikkerhetsgradert informasjon, (2) råder over informasjon, informasjonssystemer, objekter eller infrastruktur som har avgjørende betydning for grunnleggende nasjonale funksjoner eller som (3) driver aktivitet som har avgjørende betydning for grunnleggende nasjonale funksjoner. Virksomhetene som er underlagt sikkerhetsloven er kjent med dette gjennom vedtak som fattes av det departementet som er ansvarlig for den sektoren virksomheten opererer i, eventuelt vedtak fattet av sikkerhetsmyndigheten dersom virksomheten ikke er omfattet av noe departements ansvarsområde.

Videre stadfester sikkerhetsloven § 2-5 at Kongen i statsråd «kan fatte nødvendige vedtak for å hindre sikkerhetstruende virksomhet [...] som kan innebære en ikke ubetydelig risiko for at nasjonale sikkerhetsinteresser blir truet». Det fremgår av forarbeidene til sikkerhetsloven at oppkjøp av virksomheter er en «aktivitet» som etter sin art omfattes av bestemmelsen, jf. Prop. 153 L (2016-2017) side 168. Som grunnlag for vurderingen om det skal fattes vedtak, bør det innhentes vurderinger fra relevante organer, jf. § 2-5 andre ledd. Eksportkontrollmyndighetene kan være et slikt organ som bistår med vurderinger i de tilfeller der eksportkontrollhensyn gjør seg gjeldende.

Etter sikkerhetslovens § 2-5 er det altså hjemmel for å stanse internasjonale oppkjøp av norske virksomheter der det er en ikke ubetydelig risiko for at nasjonale sikkerhetsinteresser trues. Bestemmelsen vil således være et supplement til bestemmelsene om eierskapskontroll i lovens kapittel 10 i tilfeller der det ikke er fattet vedtak etter § 1-3 om at den aktuelle virksomheten er underlagt loven.

Eksportkontrollregelverket har ikke mekanismer tilsvarende de i sikkerhetsloven for å forhindre selve oppkjøpet eller investeringen.

Forslagene til forskriftsendringer om kontroll av kunnskapsoverføring omfatter heller ikke kontroll av eller muligheten til å stanse investeringer i eller oppkjøp av virksomheter. Lisensplikten for kunnskapsoverføring kan imidlertid komme til anvendelse dersom et oppkjøp eller en investering medfører overføring av lisenspliktig kunnskap til utenlandske borgere eller foretak. Det er selve

kunnskapsoverføringen som kan avlås etter eksportkontrollregelverket, ikke oppkjøpet eller investeringen som sådan. Dersom et eierskapsskifte innebærer at bedriften vil dele lisenspliktig kunnskap, må bedriften i forkant av salget søke om lisens hos Utenriksdepartementet.

8. Økonomiske og administrative konsekvenser

En målrettet gjennomføring av en lisensplikt for kunnskapsoverføring betinger et godt nasjonalt samarbeid med utdannings- og forskningsinstituttene, næringslivet, berørte departementer og etater.

Kontrollen med kunnskapsoverføring, slik den er foreslått i høringsnotatet, vil innledningsvis medføre økt administrativt arbeid for aktører som berøres av forskriftsendringene. Det skyldes blant annet at flere aktører p.t. ikke har implementert systemer som sikrer etterlevelse av regelverket, herunder innsendelse av eksportsøknader. Det bør som et minimum identifiseres et kontaktpunkt i organisasjonen for eksportkontrollsaker. Noen organisasjoner vil også måtte gjennomgå sine porteføljer for å identifisere hva som kan være eksportkontrollregulert, dersom dette ikke allerede er gjennomført. Omfanget vil avhenge av organisasjonens størrelse og hvorvidt man opererer med lisenspliktig teknologi eller kunnskap. Når et system eller kontaktpunkt er etablert, vil denne kunne følge opp relevante saker med departementet.

For å unngå en uforholdsmessig arbeidsmengde for berørte aktører, vil det videre anbefales å ta i bruk den generelle kunnskapsoverføringslisensen. Dette vil samtidig redusere ressursbruken knyttet til fremsendelse av søknader om individuelle kunnskapsoverføringslisenser.

Utenriksdepartementet forventer at det i en periode etter at endringene er trådt i kraft vil bli en økning i antallet søknader om kunnskapsoverføring, med behov for støtte fra nasjonale partnere i konkrete saker. Samtidig vil endringsforslagene bidra til å sikre en mer effektiv ressursbruk mellom de nasjonale eksportkontrollpartnerne. Kompetanse, kunnskapsgrunnlag og kapasiteten i departementet vil likevel måtte styrkes, for å sikre en adekvat saksbehandling. Det forventes imidlertid at antallet søknader og henvendelser til UD vil flate ut over tid, særlig når de fleste berørte aktører har benyttet seg av den generelle kunnskapsoverføringslisensen. Da vil man komme over i et mer regulært spor.

Det forventes også et økt behov for at Utenriksdepartementet veileder og gir informasjon om formålet, rekkevidden og søknadsprosedyrene til kontrollen av kunnskapsoverføring. Tilsvarende forventes det at kunnskapsmiljøene vil ha noe økt behov for dialog med Politiets sikkerhetstjeneste. Det bes om høringsinstansenes innspill på eventuelle økonomiske konsekvenser som følge av forventet økt behov for veiledning. Sistnevnte gjelder særlig for våre nasjonale sikkerhetstjenester.

Vi viser for øvrig til punkt 5.3.8 og 5.3.12 der vi ber om konkrete innspill fra høringsinstansene på de administrative og økonomiske konsekvensene.

Vedlegg 1: Forslag til revidert forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester

Eksportkontrollforskriften § 2 (10) skal lyde:

«Med kunnskapsoverføring menes enhver form for muntlig eller skriftlig deling av kunnskap om varer og teknologi som kan tjene til å utvikle et lands militære evne».

Eksportkontrollforskriften revidert § 3 skal lyde:

«Eksport av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser **som bl.a. kunnskapsoverføring**, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester krever lisens fra Utenriksdepartementet **etter forskriftens §§ 4 til 7** om ikke annet følger av denne forskrift. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke. Lisensplikten gjelder også ved eksport av varer fra tollager».

Eksportkontrollforskriften § 5a skal lyde:

«Lisensplikt for kunnskapsoverføring

Kunnskapsoverføring om varer og teknologi oppført på liste I og II, samt kunnskapsoverføring for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet».

Vedlegg 2: Utkast til veileder om kontroll med kunnskapsoverføring

Utkast - Veileder om kontroll med kunnskapsoverføring

Veilederen er utarbeidet og publisert av Utenriksdepartementet, i samråd med Kunnskapsdepartementet. Veilederen erstatter retningslinjene for kontroll med kunnskapsoverføring som ble publisert 11. mai 2016. Veiledningen er ment å være et hjelpemiddel til etterlevelse av eksportkontrollforskriftens § 5a om lisensplikt for kunnskapsoverføring.³¹

I tillegg til tradisjonelle kunnskapsaktører som universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter, er veilederen relevant for andre virksomheter som overfører kunnskap med militære anvendelser og kunnskap relevant for utvikling av masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler.

1. Om eksportkontrollregelverket³²

Eksportkontrollen med strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. er hjemlet i lov av 18. desember 1987 nr. 93 (eksportkontrollloven), samt Utenriksdepartementets forskrift av xx.xx.2022 (*OPPDATERES*) for gjennomføring av kontrollen (eksportkontrollforskriften). Formålet med kontrollen er å sikre at eksport fra Norge foregår i tråd med våre sikkerhets- og forsvarsinteresser. Kontrollen skal også ivareta Norges internasjonale forpliktelser om å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og missilteknologi.

Kontrollen innebærer at det må innhentes eksportlisens (*en tillatelse*) fra Utenriksdepartementet før eksport av visse varer, tjenester og teknologier, samt i forkant av visse kunnskapsoverføringer i og fra Norge. Mer konkret om hvilke eksporter og kunnskapsoverføringer som er lisenspliktige fremkommer i eksportkontrollforskriftens §§ 4-7. Eksportkontrollforskriften § 3 fastsetter at det er Utenriksdepartementet som i tvilstilfeller avgjør om lisensplikten kommer til anvendelse eller ikke.

1.1. Kontroll av kunnskapsoverføring

Plikten til å innhente eksportlisens fra Utenriksdepartementet i forkant av visse kunnskapsoverføringer fremkommer i eksportkontrollforskriften § 5a:

§ 5a Lisensplikt for kunnskapsoverføring

Kunnskapsoverføring om varer og teknologi oppført på liste I og II, samt kunnskapsoverføring for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet.

Hva som utgjør en kunnskapsoverføring i eksportkontrollsammenheng er nærmere beskrevet i eksportkontrollforskriftens innledende bestemmelser:

§2 (10)

Med kunnskapsoverføring menes enhver form for muntlig eller skriftlig deling av kunnskap knyttet til varer og teknologi som kan tjene til å utvikle et lands militære evne.

³¹ Retningslinjer om Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål retter seg mot «tradisjonell» eksport av varer og teknologi. For overføring av eksportkontrollregulert *kunnskap* er det denne veilederen som benyttes.

³² For utfyllende informasjon om hjemmelsgrunnlaget for kontroll av kunnskapsoverføring, se høringsnotat dater 28.03.22.

2. Sentrale spørsmål for å vurdere om det må søkes om lisens

Det er eksportørs ansvar å innhente nødvendige lisenser før en lisenspliktig eksport eller kunnskapsoverføring finner sted. For å vurdere om kunnskapsoverføringen omfattes av lisensplikt etter eksportkontrollforskriftens § 5a, må følgende spørsmål besvares:³³

1. *Skal det overføres en form for muntlig eller skriftlig deling av kunnskap?*
2. *Er kunnskapen ment for bruk i utlandet (f.eks. skal kunnskapen overføres til en utenlandsk borger eller virksomhet)?*
3. *Gjelder kunnskapen varer og teknologi på liste I eller II?*
 - *Hvis ja, er kunnskapen på nivå tilsvarende grunnforskning eller allerede tilgjengelig i det offentlige rom?*
 - *Skal det tas i bruk utstyr på liste I eller II i forbindelse med kunnskapsoverføringen?*
4. *Kan kunnskapen tjene til å utvikle et lands militære evne?*

I punkt 3 - 5 under omtales praktiseringen av regelverket og veiledning til besvarelse av spørsmålene.

3. Muntlige og skriftlige overføringer av kunnskap

Kontrollen omfatter «enhver form for muntlig eller skriftlig deling av kunnskap», jf. eksportkontrollforskriften § 2 (10). Ordet «dele» benyttes i regelverket som et synonym til «overføre»³⁴. Formuleringen innebærer også at digitale overføringer av lisenspliktig kunnskap er underlagt lisensplikt etter § 5a.

Selve kunnskapsoverføringen kan for eksempel finne sted i forbindelse med følgende aktiviteter:

- Undervisning, opplæring og veiledning
- Instruksjon, formidling og rådgivning
- Kontroll og kvalitetssikring av forskningsresultater og fagartikler
- Akademisk utveksling
- Internasjonale prosjekter og samarbeid
- Forskningsaktiviteter, herunder forskning på vegne av internasjonal partner
- Presentasjoner og konferanser (for et lukket publikum)
- Deling og formidling av sensitiv kunnskap som enda ikke er publisert
- Informasjonsdeling med egne ansatte eller eiere
- Prosjekter som involverer utenlandske statsborgere
- Kurs
- Teknologiutvikling

Det understrekes at listen ikke er uttømmende.

Dersom det ikke skal overføres lisenspliktig kunnskap, må det vurderes om andre eksportkontrollbestemmelser kommer til anvendelse. Se mer i punkt 7.

4. Kunnskapsoverføring til utenlandske statsborgere og virksomheter

Det er etter eksportkontrollforskriften § 5a hjemmel til å kontrollere kunnskapsoverføringer som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet.

³³ Se også vedlegg I, for skjematisk fremstilling.

³⁴ Andre synonymer er formidle, viderebringe og frigi. På engelsk brukes ofte ordlyden «*release of controlled technology*». «*Technology*» på engelsk omfatter bl.a. kunnskapsoverføring.

Eksportkontrollregelverket kommer dermed til anvendelse ved kunnskapsoverføringer ut av Norge, til utenlandske statsborgere eller virksomheter. Kontrollen inntreffer også dersom en norsk statsborger i utlandet skal overføre lisenspliktig kunnskap til en utenlandsk statsborger eller virksomhet, såfremt kunnskapen som skal deles er opparbeidet i Norge. Dette gjelder også lisenspliktige kunnskapsoverføringer fra norske selskapers utenlandskontor til egne ansatte som ikke er norske statsborgere.

Videre er det lisensplikt for visse kunnskapsoverføringer som gjennomføres i Norge, men som er ment for bruk i utlandet. Hvilken kunnskapsoverføring som «er ment for bruk i utlandet», kan være utfordrende å fastslå på forhånd.

Det vises til høringsnotat om foreslåtte endringer i eksportkontrollforskriften datert 28.03.22 punkt 5.3.8. Ytterligere veiledning om kontrollen av lisenspliktige kunnskapsoverføringer som foregår i Norge, vil legges inn etter høringsrunden.

Kunnskapsoverføring til personer med dobbelt utenlandsk statsborgerskap er lisenspliktig.

Utenriksdepartementet vil i saksbehandlingen av konkrete søknader om lisens til kunnskapsoverføring, gjennomføre en helhetlig vurdering av risikoen for at kunnskapen som overføres til utenlandsk borger i Norge kan avledes til militær bruk i strid med norske sikkerhetsinteresser.

5. Kunnskapsområder relevant for eksportkontroll

Lisensplikten for kunnskapsoverføring etter § 5a begrenses til overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II eller annen kunnskap som kan tjene til å utvikle et lands militære evne. Under forklares nærmere hvilken kunnskap dette omfatter.

5.1. Kunnskap om varer og teknologi på liste I og II

Liste I og II finnes som vedlegg I og II til eksportkontrollforskriften.

Liste I beskriver våpen, ammunisjon og annet militært materiell med tilhørende teknologi (samlet omtalt som «forsvarsmateriell») som krever eksportlisens fra Utenriksdepartementet før det kan utføres fra Norge. Listen er delt inn i 22 hovedkategorier.

Liste II beskriver hvilke flerbruksvarer som krever eksportlisens fra Utenriksdepartementet før utførsel fra Norge. Flerbruksvarer er varer som er utviklet for og vanligvis benyttes til sivile formål, men som også har militære anvendelser. Dette kan blant annet være undervannsteknologi, luftfartsteknologi, avansert elektronikk og materialer. For eksempel er frekvensomformere kontrollert på liste II fordi de er nødvendige til sentrifuger i anrikningen av uran til kjernevåpen, samtidig som de har en utstrakt sivil bruk. Listen er delt inn i 10 overordnede hovedkategorier.

Både liste I og II er forhandlet frem i de internasjonale eksportkontrollregimene som Norge deltar i, og samsvarer med EUs konsoliderte lister. Dette innebærer at tekniske eksperter i det internasjonale eksportkontroll-samarbeidet er enige om at de varene og den teknologien som står på listene er våpen og annet militært materiell, eller *har* et viktig militært bruksområde og derfor skal underlegges nasjonal eksportkontroll. Det er også i disse internasjonale eksportkontrollmøtene at definisjonene på liste I og II er fremforhandlet, herunder begrepet «grunnforskning» og unntaksbestemmelsene som er særlig relevante for kontroll av kunnskapsoverføring.

Dersom kunnskapsoverføringen omhandler varer og teknologi på liste I og II er det nødvendig å vurdere nærmere om det må søkes UD om eksportlisens. Det må i denne sammenheng ses hen til at kontrollen begrenses til kunnskap som oppfyller kriteriet om å utgjøre «spesifikk informasjon

nødvendig for» utvikling, produksjon og bruk av varer på liste I og II.³⁵ Konkret hva som utgjør «spesifikk informasjon nødvendig for» vil være en skjønnsmessig vurdering, men kan blant annet omfatte informasjon om en kontrollert vares ytelse, karakteristikk og funksjonalitet, herunder i hvilken grad informasjonen har betydning for et våpen eller flerbruksvares funksjon. I tvilstilfeller bør det sendes inn en søknad til Utenriksdepartementet.

5.2 Unntaksbestemmelser

Dersom det er etablert at kunnskapen som skal overføres omhandler varer og teknologi på liste I eller II, må det videre vurderes om unntaksbestemmelsene i *General Technology Note* på liste I og II kommer til anvendelse. Unntaksbestemmelsene er med på å rette eksportkontrollen best mulig inn mot den kunnskapsoverføringen som anses særlig sensitiv og som utfordrer norske sikkerhetsinteresser.

5.2.1 Unntak for kunnskap tilgjengelig i det offentlige rom

Overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II som er tilgjengelig i det offentlige rom krever ikke eksportlisens. Dette er kunnskap som alle allerede har tilgang til og det derfor ikke er praktisk gjennomførbart å kontrollere tilgangen til.

Motsatt anses ikke kunnskapen å være i det offentlige rom om den bare er tilgjengelig for en begrenset gruppe. Dette gjelder blant annet kunnskap som er under utarbeidelse, for eksempel i forbindelse med forskning og teknologiutvikling. Dette medfører at den kunnskap en utenlandsk borger eller et utenlandsk foretak får tilgang til i arbeidet med å utvikle eller oppgradere varer og teknologi oppført i liste I og II, omfattes av lisensplikt for kunnskapsoverføring da dette ikke er kunnskap som er allment tilgjengelig.

Kunnskap som deles i forbindelse med lukkede presentasjoner og konferanser, og i undervisnings-, opplærings- eller arbeidssituasjoner, anses heller ikke som kunnskap tilgjengelig i det offentlige rom.

Videre er det kun lisensplikt for førstegangs publisering av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II, fordi kunnskapen på dette tidspunktet enda ikke er tilgjengelig i det offentlige rom. Dette kan for eksempel gjelde første gangs publisering av kunnskap om produksjon av kjemiske substanser som kan benyttes i et biologisk masseødeleggelsesvåpen eller kunnskap om avansert styringsteknologi for missiler. Etter publisering i åpne fora, anses kunnskapen kun anses tilgjengelig i det offentlige rom.

5.2.2 Unntak for grunnforskning

Overføring av kunnskap om varer og teknologi på liste I og II som vurderes å være «grunnforskning» krever heller ikke eksportlisens.

«Grunnforskning» defineres på liste I og II som «eksperimentelt eller teoretisk arbeid utført hovedsakelig for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener [...] ikke primært rettet mot et spesifikt praktisk mål eller anvendelse»³⁶. Grunnforskning kan være for eksempel observasjon av fenomener i naturen. I eksportkontrollsammenheng vurderes all kunnskapsoverføring på bachelor- og masternivå som grunnforskning tilgjengelig i det offentlig rom og unntatt lisensplikt. Også innenfor industrien og næringslivet medfører unntaket for

³⁵ På liste I og II benyttes begrepet «teknologi» om «spesifikk informasjon nødvendig for utvikling, produksjon og bruk», jf. definisjon i listenes *General Technology Note*. Begrepet «teknologi» rommer bl.a. kunnskapsoverføring på norsk.

³⁶ Utenriksdepartementet er kjent med at begrepet grunnforskning benyttes noe bredere innen akademia.

grunnforskning at kunnskapsoverføringen en utenlandsk ansatt får tilgang til i forbindelse med ansettelsen må være på et visst teknologisk nivå for at lisensplikten skal komme til anvendelse.

Motstykket til grunnforskning er «anvendt forskning». Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål og anvendelser. Å utvikle eller videreutvikle et produkt eller en prosess, å sammenstille resultater fra tekniske undersøkelser eller å forske på et produkt for å forbedre ytelse, funksjonalitet og levetid, er eksempler på slik anvendt forskning. Forskning på doktorgradsnivå vil derfor *som hovedregel* anses som anvendt forskning i eksportkontrollsammenheng. Det samme gjelder utvikling og videreutvikling av varer og teknologi på liste I og II. Dette fordi de fleste prosjekter og teknologiutvikling på dette nivået har som formål å utvikle eller forbedre prosesser og teknologier med et bestemt praktisk formål. Mye av slik anvendt forskning er også såkalt oppdragsforskning eller annen form for samarbeid med industripartnere.

Om kunnskapsoverføringen gjelder kunnskap relevant for et tidlig stadium av den teknologiske utviklingen av en vare, kan det i konkrete saker vurderes at eksportkontrollregelverket ikke kommer til anvendelse.

I likhet med øvrige vurderinger etter eksportkontrollregelverket er det Utenriksdepartementet som beslutter hvorvidt unntaket for grunnforskning kommer til anvendelse i behandlingen av konkrete eksportkontrollsknader.

5.2.3 Unntak for kunnskap om bruk

Overføring av kunnskap om bruk av lisenspliktig utstyr vil i visse tilfeller være unntatt eksportkontroll. Dette fremkommer av den konkrete kontrollteksten på liste I og II tilknyttet den kontrollerte varen. Kunnskap om bruk kan for eksempel være informasjon om hvordan man skrur av og på et lisenspliktig laboratorieinstrument.

5.2.4 Øvrige unntak

I visse tilfeller er det i selve kontrollteksten på liste I og II unntak for kontroll av «teknologi». Dette innebærer at det ikke vil være lisensplikt for overføring av kunnskap på liste I og II der det spesifikt er gjort unntak for eksport og overføring av teknologi. Dette vil fremkomme av den konkrete kontrollteksten tilknyttet en vare på liste I eller II.

Uvesentlige overføringer av kunnskap, det vil si kunnskapsoverføringer av minimal betydning for det aktuelle prosjektet, utdannelsen, arbeidsforholdet, forskningen, utviklingen, presentasjonen, samarbeidet eller annet sluttprodukt, vil ikke omfattes av den foreslåtte lisensplikten for kunnskapsoverføring. Hva som er av uvesentlig betydning vil være en skjønnsmessig vurdering som avhenger fra sak til sak. Som veiledende retningslinje må bidraget være av en viss verdi og substans for den som mottar kunnskapen. Lagmannsretten har tidligere uttalt at også kvalitetssikringer av fagartikler, eller å være medforfatter, vil kunne være nok til å utløse lisensplikt for kunnskapsoverføring.³⁷ I tilfeller der en organisasjon eller bedrift er usikker på om omfanget av kunnskapsoverføringen utløser lisensplikt, bør Utenriksdepartementet konsulteres.

5.3 Kunnskap som kan utvikle et lands militære evne

Lisensplikten etter § 5a kan også komme til anvendelse hvis det skal overføres kunnskap om varer eller teknologier som ikke står på liste I og II, men som allikevel vurderes å kunne «*tjene til å utvikle et lands militære evne*». Dette er særlig relevant for nye, fremvoksende teknologier at potensielt stor betydning for et lands militære evne og kunnskap om varer og teknologi som faller rett under terskelen for hva som er lisenspliktig etter liste I og II. Dette kan for eksempel gjelde kunnskap om et

³⁷ Jf. LB-2015-192158

materiale som ikke omfattes av kontrollen på liste II fordi det ikke møter fastsatte temperaturparametre, men der kunnskapen om materialet allikevel vurderes å bidra til vesentlig oppbygging av betydelig kompetanse om materialets anvendelse i et missilskrog. Dette vil være å anse som kunnskap som «kan tjene til å utvikle et lands militære evne».

Kontrollen av kunnskapsoverføring går på denne måten lenger enn kun kunnskap om varer og teknologi på liste I og II. Dette begrunnes blant annet i at kunnskaps-, forsknings- og høyteknologimiljøer er sentrale drivere bak teknologisk utvikling og i stor grad vil forske på og utvikle utstyr og teknologi som enda ikke er oppført på listene. Kontrollen rekkevidde begrenses imidlertid også her til kunnskap innen eksportkontrollovens virkeområde, og unntaket for kunnskap i det offentlige rom og grunnforskning legges også til grunn her.

Konkrete vurderinger av om en kunnskapsoverføring kan tjene til å utvikle et lands militære evne skal fattes av Utenriksdepartementet, med mindre eksportør selv har identifisert et åpenbart militært bruksområde eller dersom for eksempel forberedelser til et forskningssamarbeid har avdekket at den utenlandske partneren driver militær forskning og utvikling. Slike vurderinger vil i mange tilfeller baseres på sikkerhetsgradert informasjon, som kun UD og nasjonale samarbeidspartnere har tilgang til. I saker der det er tvil om en kunnskapsoverføring kan bidra til å utvikle et lands militære evne, bør UD konsulteres.

5.4 Særlig relevante fagområder

Overføring av lisenspliktig kunnskap vil i all hovedsak foregå innenfor følgende tekniske fagområder:

Atomteknologi og kjernefysikk	Alle emner
Materialteknologi	Metallurgi, uorganisk kjemi, tynnfilm-teknologier, litografi
Biovitenskap og medisin	Mikrobiologi, molekylærbiologi, bioanalytisk kjemi, bioteknologi
Informatikk og datasikkerhet	Sikkerhet og sårbarhet i nettverk, cybertrusler, informasjonssikkerhetsteknologi, digital etterforskning, sikkerhet i nettverk, cybercrime, analyse av skadevare, sikkerhet rundt kritisk infrastruktur, analyse av innbrudd i datasystemer
Kryptografi og informasjonssikkerhet	Anvendt kryptografi
Overvåking og biometri	Kunstig intelligens, maskinlæring, biometri
Undervannsteknologi og autonomi	Marin akustikk, kybernetikk, reguleringsteknikk, marin konstruksjonsteknikk, marin kybernetikk, marin hydrodynamikk, marint maskineri, mekanikk, materialteknikk, marin reguleringsteknikk, undervannsteknikk, fartøystyring, analyse av lineære og ikke-lineære modeller, autonome operasjoner
Navigasjons- og sensorteknologi	Hyperspektral avbildning, spektroskopi, MEMS, mikro- og nanofabrikasjon
Romfart og satellitteknologi	Alle emner

Kjemi og prosesssteknologi	Uorganisk kjemi, kjemisk prosesssteknikk
Mekatronikk og robotikk	Kybernetikk

Det understrekes at listen ikke er uttømmende. Der hvor fagområdene knyttes opp til kategoriene på liste I og II, vil det være nødvendig å vurdere selve kontrollteksten nøye for å avgjøre om lisensplikten kommer til anvendelse, herunder unntaksbestemmelsene som beskrevet i punkt 4.2. Det er med andre ord ikke slik at all kunnskapsoverføring innenfor eksempel romfart- og satellitteknologi krever eksportlisens fra Utenriksdepartementet.

6. Søknadsprosess

Dersom det skal overføres lisenspliktig kunnskap etter § 5a, må det søkes Utenriksdepartementet via den elektroniske søknadsportalen E-lisens, tilgjengelig på departementets nettside www.eksportkontroll.no. Søknadskjema om kunnskapsoverføringslisens skal benyttes. Lisens skal være innvilget før den lisenspliktige kunnskapsoverføringen finner sted.

Dersom en virksomhet er kjent med at det åpenbart ikke vil bli innvilget lisens, er det ikke et krav om at Utenriksdepartementet må vedta et avslag. Dette tilsvarer praksisen i industrien; en eksportør kan gi en potensiell kunde tilbakemelding om at salget ikke kan gjennomføres på grunn av eksportrestriksjoner dersom virksomheten er kjent med at det ikke innvilges lisens for det aktuelle utstyret til det aktuelle landet.

Enhver organisasjon som overfører og deler lisenspliktig kunnskap, uavhengig om det er universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter, eller andre bedrifter og aktører, anses som «eksportør» og skal søke lisens etter eksportkontrollforskriften § 5a. Den aktuelle utenlandske kandidaten eller virksomheten som skal motta kunnskapen kan ikke selv søke eksportlisens fra Utenriksdepartementet.

Det kan søkes om generelle og individuelle kunnskapsoverføringslisenser.

6.1. Generell kunnskapsoverføringslisens

For å effektivisere og målrette kontrollarbeidet, kan virksomheter som overfører lisenspliktig kunnskap søke om en generell kunnskapsoverføringslisens via E-lisens. Den generelle kunnskapsoverføringslisensen vil gi tillatelse til lisenspliktig kunnskapsoverføring etter § 5a til utenlandske borgere fra nærstående og allierte land (eksempelvis EU, Nord-Amerika og andre land det ikke knyttes bekymring til i eksportkontrollsammenheng). I lisensens vilkår vil det tydelig fremkomme hvilken kunnskapsoverføring tillatelsen omfatter og i hvilke tilfeller det må søkes om individuelle kunnskapsoverføringslisenser, samt lisensens gyldighet. Det legges i utgangspunktet opp til at den generelle kunnskapsoverføringslisensen utstedes for hele virksomheten med en gyldighet over flere år. Lisensen kan deretter enkelt forlenges gjennom E-lisens når den utløper.

Det er gratis å søke eksportlisens.

Utenriksdepartementet anmoder virksomheter som overfører lisenspliktig kunnskap om å benytte denne forenklede lisensieringsmuligheten.

6.2. Individuell kunnskapsoverføringslisens

For lisenspliktig kunnskapsoverføring til borgere og virksomheter som ikke omfattes av den generelle kunnskapsoverføringslisensen må det søkes om individuelle kunnskapsoverføringslisenser. Dette

gjelder også kunnskapsoverføring til personer med dobbelt utenlandsk statsborgerskap, dersom det ene landet personen har statsborgerskap fra ikke dekkes av den generelle lisensen.

Individuelle kunnskapsoverføringslisenser vil som hovedregel innvilges slik at de tilsvarer et prosjekt-, studie- eller arbeidsforholds lengde. Også individuelle kunnskapsoverføringslisenser kan forlenges ved behov.

I saksbehandlingen av søknader om individuelle kunnskapsoverføringslisenser kan innvilges, vil Utenriksdepartementet blant annet vurdere risiko for at kunnskapen avledes til militær bruk i utlandet eller i forbindelse med masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler. Alle søknader vil behandles etter forvaltningslovens bestemmelser, herunder bestemmelser om saksbehandlingstid og klageadgang. Saksbehandlingstid vil variere avhengig av sakens kompleksitet.

6.3. Generelt om eksportlisenser

Etter eksportkontrollforskriftens § 25 kan en lisens tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom eksportør misbruker lisensen eller misligholder lisensens vilkår. Det samme gjelder dersom en virksomhet handler i strid med eksportkontrollforskriftens bestemmelser. Lisenser kan også tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom det fremkommer nye opplysninger eller de politiske eller faktiske forhold i mottakerstaten endres og dette vesentlig endrer grunnlaget for lisensen.

Virksomheter som har mottatt lisens fra Utenriksdepartementet plikter å opplyse om nye forhold som kan tenkes å påvirke lisensen, for eksempel at den utenlandske statsborgeren det er mottatt individuell lisens for får endrede arbeidsoppgaver eller skal jobbe med annen type teknologi eller kunnskap enn det som opprinnelig er oppgitt.

7. Andre eksportkontrollbestemmelser

Norske aktører som overfører lisenspliktig kunnskap må også overholde eksportkontrollregelverkets øvrige bestemmelser ved eventuell tradisjonell *eksport* av varer og teknologi ut av Norge. Det gjøres også oppmerksom på at andre lands myndigheter kan legge begrensinger på hvem som kan få tilgang til utstyr og teknologi omfattet av deres eksportkontrollregelverk.

7.1 Lisensplikt for eksport av varer og teknologi på liste I og II

Etter eksportkontrollforskriften § 4, er det lisenspliktig å eksportere varer og teknologier på liste I og II. Dette kan for eksempel være laboratorieutstyr eller kjemiske substanser.

For overføring av teknologi i form av kunnskap skal det søkes om lisens etter § 5a.

7.2 Lisensplikt for tjenester

Å gi en utenlandsk borger eller virksomhet tilgang til bruk av utstyr og teknologi på liste I og II, kan anses som en lisenspliktig tjeneste etter eksportkontrollforskriften § 5. Dette kan gjelde tilfeller der det gis adgang til å ta i bruk lisenspliktig laboratorieutstyr, som for eksempel kan bidra til å gjennomføre forsøk som gir økt kunnskap om et materiales egenskaper og anvendelse i et missilskrog.

7.3 «Fang-alt-bestemmelsen»

Utenriksdepartementet kan i visse tilfeller utløse lisensplikt ved utførsel av varer og teknologi som ikke står på liste I og II, jf. eksportkontrollforskriften § 7. Dette gjelder dersom eksporten er ment for bruk i masseødeleggelsesvåpen, for militær bruk i land hvor det er krig eller krig truer, til militær bruk i land underlagt sanksjoner, restriktive tiltak eller våpenembargo eller dersom eksporten direkte kan

tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser. Bestemmelsen benyttes i hovedsak i kontrollen av fysiske varer.

7.4 Brudd på eksportkontrollregelverket

Å overføre kunnskap innenfor eksportkontrollregelverkets virkeområde uten nødvendig lisens er straffbart etter eksportkontrollloven § 5. Det er virksomheten som er rettslig ansvarlig for å innhente tillatelser for kunnskapsoverføring som skjer i organisasjonens regi, og kan dermed straffes dersom kunnskapsoverføring utføres uten at det er innhentet nødvendig lisens.

Også ansatte som går utenfor retningslinjer og føringer satt av arbeidsgiver kan i prinsippet straffes for brudd på eksportkontrollregelverket. Det er opp til påtalemyndigheten å avgjøre nærmere hvilke tilfeller også enkeltansatte vil være tilstrekkelig ansvarlige til å kunne straffeforfølges etter denne bestemmelsen.

8. Sanksjoner og restriktive tiltak

Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd. I tillegg gjennomfører vi en rekke restriktive tiltak vedtatt av EU. Både sanksjoner og restriktive tiltak gjennomføres i egne forskrifter, tilgjengelig på www.eksportkontroll.no.

Flere av sanksjons- og tiltaksforskriftene inneholder bestemmelser om forbud mot visse eksporter eller krav om forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet før eksporten kan gjennomføres. Enkelte forskrifter inneholder også forbud mot eller krav om forhåndstillatelse til kunnskapsoverføring i form av «teknisk bistand». Disse bestemmelsene går i enkelte tilfeller lenger en kontrollen av kunnskapsoverføring etter eksportkontrollforskriften § 5a. Det er derfor nødvendig å gjennomføre egne vurderinger opp mot sanksjons- og tiltaksforskriftene i forkant av kunnskapsoverføring til borgere og virksomheter fra land Norge gjennomfører sanksjoner og restriktive tiltak mot.

Generelle kunnskapsoverføringslisenser omfatter ikke tillatelser etter sanksjons- og tiltaksforskriftene.

Søknader om forhåndstillatelser etter sanksjons- og tiltaksforskriftene skal også fremsendes Utenriksdepartementet via E-lisens.

9. Øvrig relevant rett

9.1 Diskrimineringsloven

Kontroll av kunnskapsoverføring innebærer at Utenriksdepartementet i konkrete saker vil kunne avslå søknader om individuell kunnskapsoverføringslisens. Diskrimineringsloven gir unntak for forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet dersom det foreligger et saklig formål, er nødvendig for å oppnå formålet og ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, jf. § 9. Å hindre avledning av kunnskap til militær bruk i strid med norske sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser anses å oppfylle disse kriteriene.

9.2 Utlendingsforskriften

Innreise og opphold i Norge kan nektes dersom hensyn etter eksportkontrollloven eller gjennomføringen av sanksjoner og restriktive tiltak tilsier det. For å forhindre forsinkelser i behandlingen av søknader om opphold til studier og arbeid i Norge, anbefales det derfor at eksportlisens eller en vurdering av at kunnskapsoverføringen ikke er lisenspliktig, vedlegges den utenlandske borgerens oppholdsøknad.

Innreisekontrollen er ment som en supplerende mekanisme for de tilfeller som ikke fanges opp i eksportørs vurdering av om det må søkes lisens.

9.3 Andre lands eksportkontrollregelverk

Andre lands eksportkontrollregelverk kan legge begrensninger på aktiviteter hos norske utdanningsforskningen og høyteknologimiljøer. Dette kan for eksempel gjelde hvilken kunnskap som kan overføres innen visse samarbeidsprosjekter, og begrense utenlandske borgeres tilgang til bruk av utstyr underlagt et annet lands eksportkontroll. Spørsmål i slike saker må rettes til det aktuelle landets eksportkontrollmyndigheter.

10. Eksportørs rolle og ansvar

Å hindre våpenteknologi på avveie og spredning av masseødeleggelsesvåpen er et felles ansvar. Både virksomheten selv og representanter eller ansatte som opptrer på dens vegne er ansvarlige for å etterleve eksportkontrollregelverket. Dette fordrer årvåkenhet og kjennskap til regelverkets virkeområde og anvendelse blant alle i organisasjonen.

Det forventes at virksomheter som overfører kunnskap innenfor særlig relevante fag- og kunnskapsområder bygger kultur for etterlevelse av eksportkontrollregelverket. Det anbefales derfor at eksportkontroll innarbeides som en del av virksomhetens systematiske sikkerhetsarbeid og at kunnskap om regelverket gjøres tilgjengelig for alle i virksomheten. Innenfor virksomheter hvor kontroll av kunnskapsoverføring er særlig relevant, bør opplæring i og etterlevelse av eksportkontrollregelverket gjøres obligatorisk for nyansatte. Det minnes i denne sammenheng om at universiteter og høyskoler også må etterleve andre relevante sikkerhets- og beredskapsbestemmelser, samt retningslinjer.

Det anbefales videre at det gjennomføres tiltak og etableres rutiner for å etterleve kontrollen av kunnskapsoverføring. I denne sammenheng minnes det om at virksomheter skal vurdere om det er nødvendig å søke lisens, ikke om lisens kan innvilges eller ikke.

Konkret anbefales følgende:

- Det bør **legges inn forbehold om innvilget eksportlisens** i alle kontrakter, herunder studieopptak, ansettelse og samarbeidsavtaler.
- **Kartlegging av fagområder** i egen virksomhet der det kan overføres lisenspliktig kunnskap.
 - o En slik oversikt vil blant annet kunne benyttes som utgangspunkt for fremtidige vurderinger av behovet for å søke individuelle kunnskapsoverføringslisenser.
- **Etablering av rutiner** for å vurdere om det må søkes om eksportlisens.
 - o Sjekkliste; hvem er mottager, hvilken kunnskap skal overføres, unntaksbestemmelser etc.
 - o Legg inn god tid til eksportkontrollvurderinger, herunder vurderinger av om kunnskapsoverføringen dekkes av en allerede gyldig generell kunnskapsoverføringslisens eller om det er behov for å søke individuell kunnskapsoverføringslisens før for eksempel arbeidsforholdet, studieoppholdet eller forskningssamarbeidet starter opp. Det er i alles interesse at lisensplikt er avklart og lisens innhentes før for eksempel en utenlandsk borger kommer til landet for å motta lisenspliktig kunnskap eller før et forskningssamarbeid starter opp.
- **Utarbeidelse av oversikt over lisenspliktig utstyr og teknologi** i egen virksomhet, for eksempel i forskningslaboratorier, og hvem som har tilgang til dette.
 - o Tilgangskontroll må vurderes om nødvendig.
- **Oppretthold årvåkenhet** om mulighetene for at kunnskapen kan misbrukes for militære formål. Lisensplikten kommer til anvendelse uavhengig om kunnskapen deles i forbindelse med aktivitet som i utgangspunktet har et sivil formål.
 - o Det forventes at virksomheter gjennomfører et **minimum av bakgrunnsundersøkelser** av utenlandske samarbeidspartnere og er oppmerksomme

- på tilnærminger og samarbeidstilbud som vekker mistenksomhet. Det oppfordres til dialog med Politiets sikkerhetstjeneste i slike tilfeller.
- **Utvise årvåkenhet** ved invitasjoner til borgere fra land som ikke omfattes av den generelle kunnskapsoverføringslisensen til teknologiske konferanser o.l. der tematikken er relevant for eksportkontroll. Det bør ikke legges til rette for at slike konferanser kan fungere som en arena for å omgå eksportkontroll. I slike tilfeller oppfordres til dialog både med Politiets sikkerhetstjeneste og Utenriksdepartementet.
 - **Forankre eksportkontrollarbeidet hos ledelsen** i en virksomhet og **utnevnt roller med særskilt ansvar for etterlevelse av eksportkontrollregelverket**. En slik funksjon bør ha delegert ansvar for å koordinere søknader til Utenriksdepartementet på vegne av arbeidsgiver og på denne måten også fungere som et kontaktpunkt for departementet. I næringslivet omtales denne funksjonen ofte som en «compliance-ansvarlig». Ansatte med særskilt ansvar for å sende inn eksportsøknader opparbeider seg viktig erfaring om hvilke vurderinger eksportør må gjøre selv, herunder kunnskap om unntaksbestemmelsene og hvilken dokumentasjon som må sendes inn. Dette effektiviserer søknadsprosessen.

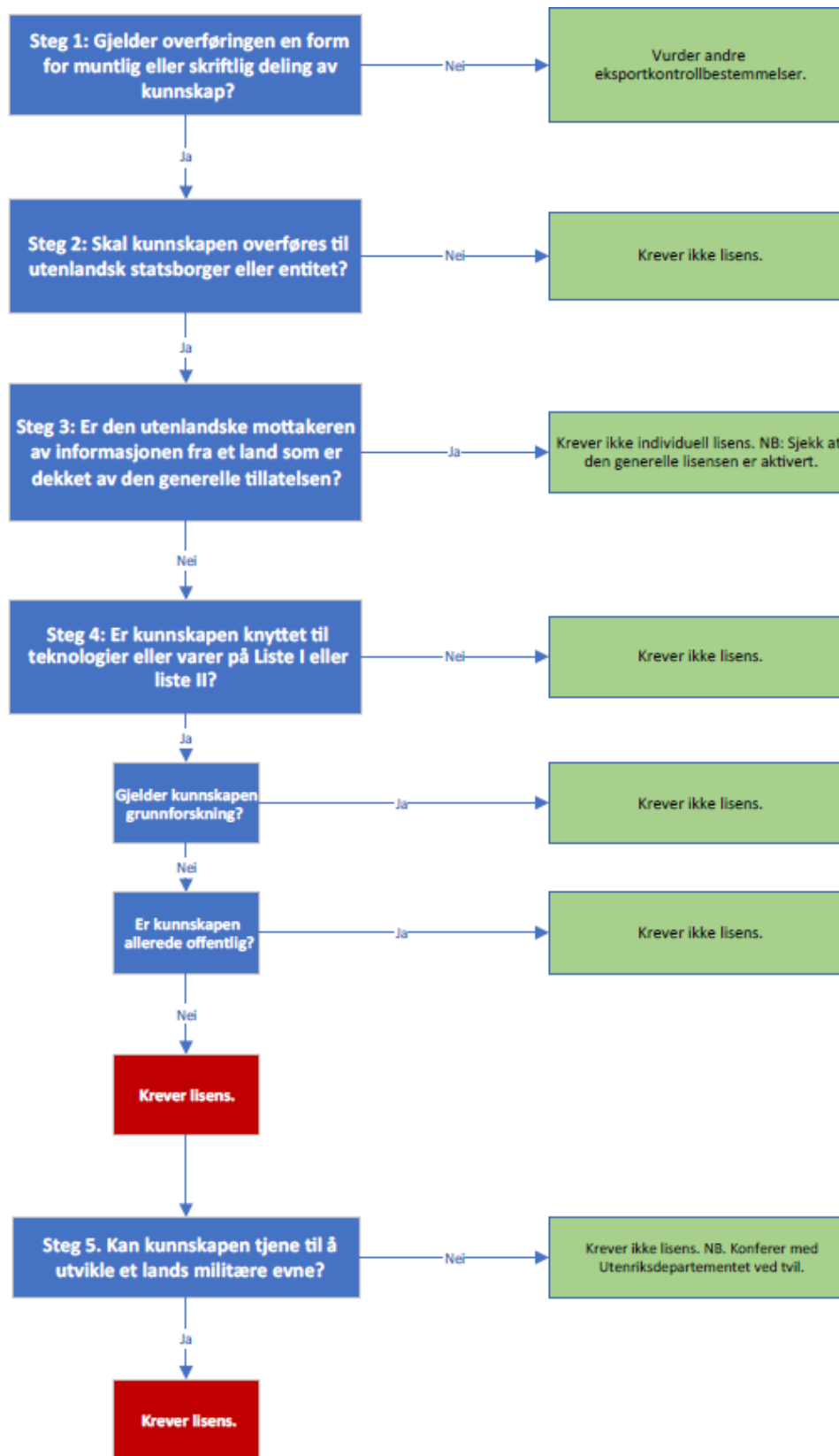
Det vises i denne sammenheng også til Kunnskapsdepartementets kommunikasjon om ansvarlighet og sikkerhetsarbeid i kunnskapssektoren, samt den pågående utarbeidelsen av retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid.

11. Kontaktinformasjon

Har du spørsmål knyttet til eksportkontrollregelverket og praktiseringen av kontrollen av kunnskapsoverføring, hvilke land som er underlagt eksportrestriksjoner, om det skal søkes generell eller individuell lisens eller er du usikker på et fagområdes sensitivitet? Ta kontakt med Utenriksdepartementet, seksjon for eksportkontroll via E-lisens, tilgjengelig på www.eksportkontroll.no.

Dersom du har bekymringer knyttet til om ulovlig kunnskapsoverføring har funnet eller kan finne sted, kan du ta kontakt med Politiets sikkerhetstjeneste for nærmere dialog og rådgivning på telefon 23 30 50 50 eller post@pst.politet.no.

Vedlegg 3: Skjematisk fremstilling av kontrollen av kunnskapsoverføring

Vedlegg 4: Definisjoner

Begrep	Forkortelse	Definisjon
Anvendt forskning		Motstykket til grunnforskning, primært rettet mot bestemte praktiske mål, teknologisk utvikling eller anvendelser.
Australia-gruppen	AG	Multilateralt eksportkontroll samarbeid for å hindre spredning av kjemiske og biologiske våpen.
Catch-all / generalklausul		Benyttes som samlebegrep for bestemmelsene i eksportkontrollforskriften § 7. Omtales også som "fang-alt-bestemmelsen" eller "generalklausul". Gir anledning til å stoppe enhver eksport under visse forutsetninger som beskrevet i § 7 a-d.
Eksport		Utførsel fra Norge av varer, tjenester og teknologi. I eksportkontroll sammenheng benyttes "overføring" som et synonym til eksport dersom "eksporten" foregår ved å gi kunnskap til en utenlandsk borger eller virksomhet i Norge.
Eksportkontrollregime		Brukes som synonym til etablerte, multilaterale eksportkontrollmøter og internasjonalt eksportkontroll samarbeid. Norge deltar i 4 multilaterale eksportkontrollregimer; WA, MTCR, NSG og AG.
Eksportlisens	Lisens	En eksportlisens er en tillatelse utstedt av Utenriksdepartementet til å eksportere en vare, teknologi eller tjeneste omfattet av eksportkontroll.
Eksportør		Den person eller virksomhet som utfører vare, teknologi eller tjeneste fra Norge, eller overfører vare, teknologi og tjeneste til utenlandsk borger eller virksomhet i Norge. Begrepet benyttes også om den norske organisasjonen som overfører lisenspliktig kunnskap til utenlandsk borger eller virksomhet.
Flerbruksvarer		Sivile varer som også har militære anvendelser. I eksportkontrollen brukes begrepet kun om varer og teknologi oppført på liste II. Omtales på engelsk som «dual-use».

General Technology Note	GTN	Kommentar på liste I og II om forståelsen av kontrolltekst på liste I og II.
Generell kunnskapsoverføringslisens		Lisensform som vil omfatte lisenspliktig kunnskapsoverføring til en bred gruppe land.
Grunnforskning		Defineres på liste I og II som «eksperimentelt eller teoretisk arbeid utført hovedsakelig for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener [...] ikke primært rettet mot et spesifikt praktisk mål eller anvendelse». Benyttes i eksportkontrollsammenheng noe snevrere enn i akademien.
Ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen	Ikke-spredning av MØV	Samlebetegnelse på arbeid og initiativer for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og deres leveringsmidler
Individuell kunnskapsoverføringslisens		Lisensform som omfatter lisenspliktig kunnskapsoverføring til andre land enn de som omfattes av den generelle kunnskapsoverføringslisensen
Kontrolltekst		Begrep som viser til formuleringer i konkrete punkter på liste I og II.
Kunnskapsoverføring		I dette høringsnotatet benyttes begrepet om overføring av kunnskap om varer og teknologi som beskrevet i vedlegg I og II til eksportkontrollforskriften, samt overføring av kunnskap for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, og som ytes her i landet eller i utlandet.
Leveringsmidler (for MØV)		Ballistiske missiler, droner og andre systemer som kan levere masseødeleggelsesvåpen.
Lisensplikt		Krav om lisens (en tillatelse) fra UD før en vare, teknologi, tjeneste eller kunnskap kan utføres fra Norge.
Lisenspliktig		En vare, teknologi, kunnskap eller tjeneste omtales som lisenspliktig dersom eksport av denne krever lisens fra UD før overføring eller eksport.
Liste I	LI	Vedlegg I til eksportkontrollforskriften. Dette er en liste over forsvarsrelaterte varer som krever eksportlisens utstedt av UD før eksporten kan gjennomføres.
Liste II	LII	Vedlegg II til eksportkontrollforskriften. Dette er en liste over flerbruksvarer

		som krever eksportlisens utstedt av UD før eksporten kan gjennomføres.
Listeført		Begrepet viser til varer og teknologi oppført i vedlegg I og II til eksportkontrollforskriften. Listeførte varer og teknologier er lisenspliktige før eksport fra Norge.
Masseødeleggelsesvåpen	MØV	Kjemiske, biologiske og nukleære våpen.
Missile Technology Control Regime	MTCR	Multilateralt eksportkontroll samarbeid for å hindre spredning av leveringsmidler for masseødeleggelsesvåpen.
Multilateralt eksportkontroll samarbeid	Eksportkontrollregimene	Brukes som synonym til etablerte, multilaterale eksportkontrollmøter og internasjonalt eksportkontroll samarbeid. Norge deltar i 4 multilaterale eksportkontrollregimer; WA, MTCR, NSG og AG.
Nuclear Suppliers Group	NSG	Multilateralt eksportkontroll samarbeid for å hindre spredning av kjernefysiske våpen.
Overføring		I eksportkontroll sammenheng benyttes "overføring" som et synonym til eksport dersom "eksporten" foregår ved å gi kunnskap til en utenlandsk borger eller virksomhet i Norge.
Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål.	Retningslinjer for eksportkontroll	Gir utfyllende informasjon til industrien om Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av varer på liste I og II.
Sluttbruker		Endelig mottaker av en vare, teknologi kunnskap eller vare. Kan benyttes om både person, virksomhet og land.
Technology Readiness Level	TRL	Benyttes til å måle teknologimodenhet, i en TRL-skala fra 1-9. Skalaen sier noe om hvor langt man har kommet i teknologiutviklingen.
Teknisk bistand		Enhver form for teknisk støtte som ytes i form av instruksjon, rådgivning, opplæring, overføring av driftskunnskaper eller ferdigheter eller konsulent service, knyttet til en konkret varer på liste I og II, jf. definisjon på liste I og II.

Tekniske data		Teknisk informasjon, i form av f.eks. "blueprints, plans, diagrams, models, formulae, tables, engineering designs and specifications, manuals and instructions written or recorded on other media or devices such as disk, tape, read-only memories", knyttet til varer på liste I og II, jf. definisjon på liste I og II.
Unntaksbestemmelser		Omtales også som dekontrollnoter (<i>de-control notes</i> på engelsk). Tekst på liste I og II om hvilke eksporter som ikke er omfattet av lisensplikt.
Utenlandsk borger		Statsborger av andre land enn Norge.
Veileder om kontroll av kunnskapsoverføring	Veileder om kontroll av kunnskapsoverføring	Gir utfyllende informasjon og veiledning til forståelse av regelverket og den operative kontrollen av kunnskapsoverføring.
Våpenembargo		Forbud mot å eksportere våpen og andre varer på liste I.
Wassenaar	WA	Multilateralt eksportkontroll samarbeid om kontroll av konvensjonelle våpen, militære varer og sensitiv høyt teknologi.